

De kapucijnen 1585 – 2000

Inhoudsopgave

DEEL I: DE KAPUCIJNEN IN DE NEDERLANDEN: 1585 - 1796	3
VESTIGING EN VERDERE ONTWIKKELING	3
<i>Vier kapucijnen komen uit Parijs naar Antwerpen</i>	3
<i>Chronologie van de stichtingen</i>	3
<i>De Vlaamse, Waalse, Rijsele en Luikse provincie</i>	4
<i>Het jansenisme in de Vlaamse provincie</i>	5
BOUW VAN KLOOSTER EN KERK	6
<i>Klooster</i>	6
<i>Tuin</i>	6
<i>Kerk</i>	6
PASTORALE INZET	7
<i>Predikatie in het algemeen</i>	7
<i>Veertigengebed</i>	7
<i>Zondagsplicht, biechthoren en communie</i>	8
<i>Godsdienstonderricht</i>	8
HEILIGENVERERING	9
<i>Mariaverering</i>	9
<i>Verering van de heiligen uit de kapucijnenorde</i>	9
KAPUCINESSEN	9
POPULARITEIT VAN DE KAPUCIJNEN	10
SCHRIJVERS.....	11
<i>Algemeen overzicht</i>	11
<i>Geestelijke schrijvers</i>	11
MISSIONAIR APOSTOLAAT	12
<i>Naar het Rijnland (1609)</i>	12
<i>Naar Ierland (1618)</i>	12
<i>Naar Schotland (1620)</i>	12
<i>Hollandse missie (1626-1644)</i>	12
<i>Missie overzee</i>	13
ARMOEDE EN GEMEENSCHAPPELIJK LEVEN	13
OPHEFFING VAN DE ORDE	14
<i>De kapucijnen: hopeloze gevallen?</i>	14
<i>Opheffing tijdens het Frans bewind</i>	15
DEEL II: DE KAPUCIJNEN IN BELGIË: 1797 - 2000	16
EEN NIEUWE DAGERAAD: 1797-1844.....	16
<i>Onzekere overlevingskansen 1797-1830</i>	16
<i>Heropleving van de Kerk in het onafhankelijke België</i>	17
<i>Evolutie in Velp</i>	18
<i>Resultaat van een samenwerking: de Custodie van de Heilige Drievuldigheid</i>	18
EEN NIEUWE LOOT AAN EEN OUDE STAM: 1845-1882	19
<i>De opbouw van de custodie en de provincie</i>	19
<i>Opleiding en vorming</i>	19
<i>Aanpassingscrisis</i>	20
<i>Apostolaat</i>	20
<i>Sociale actie</i>	20

<i>Missionering</i>	20
<i>Vestiging van de orde in Rijnland-Westfalen</i>	20
<i>Hulp aan de heropleving in Engeland en Ierland</i>	21
<i>Opvang van kapucijnen uit andere provincies</i>	21
OP DE VOORAVOND VAN EEN NIEUWE TIJD: 1882-1914	21
<i>Splitsing van de provincie</i>	21
<i>De orde wordt bij de tijd gebracht</i>	22
<i>Een wervend rekruteringsbeleid</i>	22
<i>Reorganisatie van de opleiding</i>	23
<i>Pastoraal engagement</i>	23
<i>De derde orde</i>	23
<i>Opening naar nieuwe werkterreinen</i>	24
<i>Het Schipperswerk</i>	24
<i>Het Werk der Vlamingen</i>	24
<i>Missionair engagement</i>	25
DE GROTE OORLOG EN HET INTERBELLUM: 1914-1940	25
<i>De Grote Oorlog</i>	25
<i>De periode tussen WO I en WO II</i>	25
<i>Interne expansie</i>	26
<i>Spanning tussen apostolaat en overgeleverde levenswijze</i>	26
<i>Traditionele werkzaamheden</i>	26
<i>Parochies</i>	26
<i>Derde orde</i>	27
<i>Sociale inzet</i>	27
<i>Uitbouw van de missionering overzee</i>	28
HET KERENDE TIJ: 1940-1960	28
<i>Nieuwe stichtingen en ledenaantal</i>	28
<i>De Waalse kwestie</i>	28
<i>Oude wijn in nieuwe zakken</i>	29
<i>De tekenen van de tijd</i>	29
<i>De missies</i>	29
DE GROTE OMMEKEER 1960-1979	30
<i>De weg van de vernieuwing</i>	30
<i>Slinkend ledenaantal</i>	31
<i>Aanpassing van de opleiding</i>	31
<i>Woon- en huizenbeleid</i>	31
<i>Apostolaat</i>	31
<i>Overgang van missie naar jonge kerk</i>	32
DE TOEKOMST: 1980-2000	32
LEDENAANTAL EN VERGRIJZING	32
<i>Versterking van de structuur</i>	32
<i>Inleidende en permanente vorming</i>	33
<i>Solidariteit met de Derde Wereld</i>	34
<i>Franciscaanse Samenwerking</i>	34
<i>Besluit</i>	34

Deel I: DE KAPUCIJNEN IN DE NEDERLANDEN: 1585 - 1796

VESTIGING EN VERDERE ONTWIKKELING

Vier kapucijnen komen uit Parijs naar Antwerpen

De Nederlanden kenden vele jaren oproer en verzet tegen de Spaanse overheersing maar ook strijd tussen calvinisten en katholieken. In 1579 raakten Noord en Zuid gescheiden. Alexander Farnese moest orde op zaken stellen. In korte tijd veroverde hij bijna alle Vlaamse en Brabantse steden. De kapucijnen van de Parijse provincie besloten op hun kapittel van 1585 medebroeders naar Antwerpen te zenden voor een eventuele vestiging van de orde. Farnese had enkele weken voordien Antwerpen opnieuw onder het gezag van de Spaanse vorst Filips II gebracht. Op 10 september vertrok een groep naar Antwerpen onder leiding van de Italiaan Felix van Lapedona, die met Farnese de Turken had bevochten. Hij was in het gezelschap van Johannes van Landen (Mosman), Antonius van Gent (Vooght) en Jozef van Antwerpen (van Homsen). Zij kwamen aan in het legerkamp van Farnese in Stabroek op 13 oktober. Vandaar gingen ze naar Antwerpen waar ze door de observanten gastvrij ontvangen werden. Na enkele maanden besloten de vier op aandringen van hun provinciaal naar Frankrijk terug te keren. Een stichting leek niet mogelijk. De stadsmagistraat weigerde zijn steun te geven. Hij vond het godsdienstig klimaat nog te verward en te onzeker. Farnese zag dat anders. Hij weigerde de kapucijnen te laten vertrekken. Op 17 maart 1586 schreef hij naar Rome met het verzoek hen te verplichten in Antwerpen te blijven. Paus Sixtus V bevestigde dat de kapucijnen in de stad mochten blijven en dat nog meer medebroeders verwacht konden worden. In 1586 vestigden zij zich in een nieuw klooster op de Paardenmarkt. Weldra verkreeg het klooster zijn religieuze onafhankelijkheid tegenover Parijs.

Chronologie van de stichtingen

In 1587 kwamen de kapucijnen naar Brussel. Daarna zond Hippolytus zijn medebroeders naar Gent. In 1590 deden dertien novicen hun professie, 38 in 1593, 28 in 1594 en 20 in 1595. Drie vierden van deze kandidaten was afkomstig uit Wallonië. Aan het einde van 1595, na tien jaar aanwezigheid, telde het commissariaat 132 kapucijnen.

Het aantal stichtingen nam toe. Tot 1591 waren de kapucijnen alleen in Vlaanderen maar nu waren er ook in Wallonië. Het eerste klooster kwam in 1592 in Doornik. Toen in 1595 het commissariaat twaalf kloosters telde werd de tweetalige Nederduitse provincie opgericht. In de daaropvolgende periode werden de meeste kloosters gebouwd: 26 in totaal. Na de splitsing in 1616 waren er in de Vlaamse provincie achttien kloosters en in de Waalse provincie twintig. Daarna werden in beide provincies nog veertien kloosters gebouwd - de meeste tussen 1616 en 1624. In totaal dus 66 kloosters.

Voor het merendeel van de eerste stichtingen ging het initiatief van de kapucijnen uit. Eerst vestigden ze zich in steden zoals Antwerpen, Brussel en Gent. Dan volgden de universitaire centra Leuven en Douai waar men kandidaten wilde werven. In het begin verliepen de onderhandelingen met de plaatselijke autoriteiten moeizaam. In feite werden de eerste stichtingen aan de stadsbesturen opgedrongen zoals in Antwerpen en Brussel. Later stonden de stadsbesturen welwillend tegenover de aanvraag. Veel kloosters werden gesticht in wat later Frans-Vlaanderen zou worden. Dendermonde en Menen waren twee garnizoenssteden.

In Sint-Omaars beweerde de magistraat geen toelating te kunnen geven voor een vestiging wegens een algemeen verbod nog uit de tijd van keizer Karel. De kapucijnen tekenden beroep aan bij de

aartshertog. Deze vaardigde daarop op 29 juli 1595 een besluit uit dat de bestaande stichtingen officieel goedkeurde. De kapucijnen kregen ook de toelating om zich overal waar ze gevraagd werden te vestigen. De aanvragen stroomden toe omdat de kapucijnen door hun onbaatzuchtigheid, hun eenvoudige levenswijze en hun predicatie nieuwe bezieling brachten bij de bevolking.

Het grote aantal stichtingen kan men dus toeschrijven aan de ijver van de kapucijnen zelf. De godsdienstige heropleving maakte het mogelijk dat Albrecht en Isabella allerlei ordes begunstigden. De aartshertogen hadden daarbij een uitgesproken voorkeur voor de karmelieten, de jezuïeten en de kapucijnen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de stichting van het klooster te Tervuren in 1625.

Bij de stichting van een klooster moest men niet alleen rekening houden met de stadsbesturen maar ook met kerkelijke instanties. Over het algemeen stonden de bisschoppen, de abdijen, kanunniken en priesters welwillend tegenover de kapucijnen. Er waren wel restricties. In Brussel bijvoorbeeld vroeg het kapittel van Sint-Goedele om deel te nemen aan de plechtige processies, geen biecht te horen, geen communie uit te reiken buiten de eucharistievieringen, alleen de eigen overledenen te begraven en niet te preken in eigen kerken op zon- en feestdagen.

Na 1620 werden bijna geen nieuwe kloosters gesticht. Eigenlijk bleven er weinig belangrijke plaatsen over. Bovendien spanden andere bedelordes zich in om de kapucijnen buiten die plaatsen te houden waar zij een klooster hadden. Na 1624 werden in de Vlaamse provincie nog volgende kloosters gesticht: Tervuren (1625), Breda (1625), Duinkerke (1626), Maaseik (1626), Belle (1628), Velp (1645), Tienen (1669), Aarschot (1682), Meersel (1686) en Munsterbilzen (1779). In de Waalse provincie werden nog zeven kloosters gebouwd: Spa (1642), Stavelot (1642), Condé (1643), Eupen (1644), Charleroi (1666), Luik Sint-Margareta (1661) en Verviers (1685).

De Vlaamse, Waalse, Rijselse en Luikse provincie

In 1612 werd de '*provincia Germania inferior*' van de Jezuïeten verdeeld in twee provincies: '*Gallo-Belgica*' en '*Flandro-Belgica*', met Frans en Nederlands als voertaal. De kapucijnen voerden een zelfde splitsing door op het kapittel van november 1616. Deze verdeling was nodig omwille van het groot aantal religieuzen (699), het aantal kloosters (40) en het taalgebruik. De '*provincia Flandria*' en de '*provincia Wallonia*' gingen elk hun eigen weg. De verdeling gebeurde op basis van het plaatselijke taalgebruik. De kloosters van Maastricht en Sint-Truiden, in het prinsbisdom Luik, werden aan de Vlaamse provincie toegewezen. Het klooster van Edingen, gelegen in een overwegend Vlaamse stad, ging naar de Waalse provincie. Zo kwam men tegemoet aan Anne van Croy, hertogin van Aarschot, stichteres van het klooster.

De Vlaamse provincie verloor in 1629 het klooster in 's-Hertogenbosch en in 1637 dat van Breda. Deze steden werden toen ingelijfd bij de Verenigde Republiek.

Tijdens de oorlogen van Spanje tegen Frankrijk in de zeventiende eeuw werden heel wat steden van de Spaanse Nederlanden bij Frankrijk ingelijfd. Daardoor gingen kloosters van de Waalse provincie over naar Franse provincies. Het klooster van Arras werd in 1640 bij de Parijse provincie ingelijfd en dat van Béthune in 1659. Het klooster van Diedenhoven (Thionville) ging in 1645 over naar de provincie van Champagne. Na de vrede van Nijmegen (1678) werd de provincie van Rijsel opgericht. Tot deze nieuwe provincie behoorden de kloosters van Ieper, Duinkerke, Veurne, Sint-Winoksbergen, Burburg, Belle, Menen, Rijsel, Douai, Cambrai, Armentiers, Merville, Orchies, Sint-Omaars, Aire, Condé, Valenciennes en Maubeuge. In de Rijselse provincie bleven echter de kloosters uit de vroegere Vlaamse provincie hun eigenheid behouden en vormden samen de custodie van Duinkerke.

Gebeurtenissen van een heel andere aard leidden tot de oprichting in 1704 van een Luikse provincie. Vanaf 1682 werd bij de Luikse kapucijnen een separatistische tendens zichtbaar. Een van hen, Bartholomeus van Luik, eiste aan de prinsbisschop de onafhankelijkheid van de kloosters op Luiks gebied. Volgens hem werden de Luikenaars in de Waalse provincie te veel geweerd uit overheidsfuncties. De prinsbisschop nam contact op met de Waalse provinciaal en verzocht hem autonomie te geven aan de kloosters in zijn bisdom. De situatie verergerde toen in een provinciale omzendbrief de Luikenaars heethoofden genoemd werden en verdacht van heerszucht. De Luikenaars weigerden nog te gehoorzamen en deden beroep op Rome in 1686. De generale minister, de kardinaal-protector en de congregatie van de religieuzen probeerden te bemiddelen. Pas toen zij bedreigd werden met suspensie en excommunicatie gaven zij hun tegenstand op (1689) maar slechts voor korte tijd. Tenslotte vroeg de prinsbisschop zelf de splitsing aan in Rome. De vraag werd ingewilligd in 1704. De Luikse provincie was een feit. Ze bestond uit negen kloosters: de twee kloosters te Luik, Thuin, Dinant, Hoi, Verviers, Spa, Stavelot en Malmédy.

Het jansenisme in de Vlaamse provincie

In de Vlaamse provincie werd het jansenisme, als geesteshouding, de aanleiding voor diepe verdeeldheid en twist tussen 1670 en 1717. Het jansenisme als theologische kwestie werd in 1653 door Innocentius X in vijf stellingen samengevat en veroordeeld. Bij de Vlaamse kapucijnen heeft niemand ooit die stellingen aangenomen. Velen werden echter in hun doen en laten beïnvloed door het jansenisme. Die geesteshouding stond gelijk aan een rigide gestrengheid en aan een reactie tegen de 'lakse moraal'. Dit uitte zich in de biechtstoel en in een terughoudendheid tegenover het veelvuldig communiceren en bepaalde uitingen van Mariadevotie.

De moeilijkheden begonnen toen enkele religieuzen zich als 'inquisiteurs' opwierpen. Vooral Fulgentius van Nieuwpoort (Stevens) beschuldigde medebroeders en oversten van jansenisme. Tegen hen diende hij verschillende aanklachten in te Rome. In 1680 schreef hij naar de generale minister dat heel de Vlaamse provincie met het jansenisme was besmet. In 1681 riep hij de hulp in van Marcus van Aviano, die op preektocht was in ons land, om het jansenisme in de provincie uit te roeien. Hij beschouwde alle oversten als jansenisten en beweerde dat de lectoren handboeken van jansenistische schrijvers gebruikten. Op het generaal kapittel van 1685 diende hij een uitvoerige aanklacht in van dertig bladzijden met concrete beschuldigingen aan het adres van vijftientig medebroeders. Medebroeders die een heiligenbeeld wegnamen of verplaatsten of streng optraden in de biechtstoel waren voor hem allemaal jansenisten.

Dat alles leidde tot onverdraagzaamheid, partijvorming en al dan niet valse beschuldigingen. De inquisitieaanpak en roddelpraktijk kregen gehoor bij het generaal bestuur. Herhaaldelijk kwamen in deze periode de generale ministers of hun afgevaardigden orde op zaken stellen. In 1695 benoemde de generale minister eigenmachtig nieuwe oversten. In 1702 werd het democratisch recht om eigen oversten te kiezen afgeschaft. Die drastische maatregelen leidden tot nog meer moeilijkheden. De generale minister Michael-Angelus van Raguse kwam na de visitatie in 1717 tot het besluit dat dit democratisch recht onder valse voorwendsels was ontnomen. Hij gaf de provincie al haar rechten terug.

Deze periode is ongetwijfeld een van de somberste uit de geschiedenis van de Vlaamse kapucijnen. Niet alleen heerste er verdeeldheid, was het gemeenschapsleven aangetast maar ook het apostolaat had er zwaar onder te lijden. Bijna alle literaire bedrijvigheid viel stil omdat men bang was om als tendentius en verdacht te worden aanzien.

BOUW VAN KLOOSTER EN KERK

Klooster

De bouw van het klooster begon met het plaatsen van het kapucijnenkruis als teken van inbezitneming. Kerk en klooster werden overal in de eenvoudige kapucijnenstijl opgetrokken. Men paste de strenge voorschriften van de constituties toe. Een klooster in de Nederlanden had meestal de ingang deur aan de oostkant. Achter die deur bevond zich een portaal en een portiersloge. Aansluitend bij dit portaal bevond zich een gang met spreekkamers. Op twee plaatsen was er in deze gang een deur die toegang gaf tot het 'slot'. Eén recht tegenover de ingangspoort en één aan het einde van de gang. Eenmaal in het slot kwam men terecht in het 'pandhof', een vierkante ruimte die gebruikt werd als kerkhof en waarrond de kloostergebouwen lagen. Aan de noordkant stond de kerk, aan de oostkant de spreekkamers, aan de zuidkant de afwaskeuken, de refter en de keuken. Een doorgeefluik verbond keuken en refter. Aan de westkant bevonden zich de wasplaatsen en de recreatieplaats. Op de bovenverdieping kwam men in een gang. Aan weerszijde van deze gang bevonden zich de kamers, cellen genoemd. Ze waren gelegen aan de zuid- en westkant. De kamers aan de binnenkant waren zo gebouwd dat men nooit een rechtstreekse inkijk had in de kamers aan de overzijde. Aan de oostkant, boven de spreekkamers, bevonden zich de logeerkamers en ziekenkamers. De bibliotheek lag boven het koor van de religieuzen. De andere lokalen zoals het washuis, de stal, de bergplaats voor tuingereedschap, de schoenmakerij en de schrijnwerkerij waren ondergebracht in een afzonderlijk gebouw.

Tuin

Elk klooster had een tuin. De grootste kloostertuinen waren er in Brussel, Aat en Duinkerke. De kok had zijn groentetuin, de koster zijn bloementuin en de termijnbroeder zijn medicinale tuin. Beroemd waren de tuinen van de kloosters in Tervuren en Spa. Deze tuin in het kuuroord moest vanwege de stichter van het klooster toegankelijk zijn voor de bezoekers, ook voor vrouwen. In de meeste tuinen stond meestal afgezonderd een pesthuis of Maison Saint-Roch. Het was niet bestemd voor de pestlijders zelf. De kapucijnen die hen verzorgden woonden er tijdens de epidemie.

Kerk

De kapucijnen hebben hun kerken gebouwd volgens het type van hun tijd, met een zaalkerk met tongewelf en een of twee aangebouwde kapellen. Het koorgedeelte was breed en open met het hoogaltaar tegen de sluitwand. Het brede en open koor bood plaats aan twee zijaltaren. In plaats van een koorgestoelte in de kerk hadden de kapucijnen hun koor achter de afsluitingsmuur van de kerk. Oorspronkelijk was deze afscheidingsmuur tussen kerk en koor ongeveer twee meter hoog. Zo kon men ook in het koor de diensten in de kerk volgen. Later werd die scheidingsmuur opgetrokken tot boven. Boven het altaar werd een venster of luik geplaatst dat breed uitliep naar het koor toe zodat men de handelingen aan het altaar kon volgen. De scheidingsmuur had twee deuren en twee nissen die tijdens de diensten open waren.

De banbliksems van het generaal bestuur van de orde tegen kunstwerken in onze kerken hebben in de Nederlanden nooit veel effect gehad. Rome vond al die schilderijen van Van Oost, van Dyck, Rubens, de Craeyer tegen de strikte armoede. De Vlaamse en Waalse kapucijnen zagen het als een manier om te reageren tegen het protestantisme. In latere tijd dienden zij om de gelovigen tot het gebed uit te nodigen.

PASTORALE INZET

De katholieke reformatie legde vooral het accent op onderricht en prediking. De jezuiten hadden daarvoor een aantal werkmethodes uitgewerkt in catechismuslessen voor kinderen en jongvolwassenen en predicatie voor volwassenen. De kapucijnen in de Nederlanden hebben zich volledig ingeschakeld in deze nieuwe pastoraal.

Predikatie in het algemeen

Volgens de kapucijnen was het eerste middel om de mensen te bekeren niet de predicatie maar het voorbeeld van hun leven. Toen zij echter in 1585 in de Nederlanden aankwamen, was er een groot tekort aan prediking en onderricht. De bestaande orden waren door de protestanten zodanig belastend en verguisd dat ze alle zelfvertrouwen hadden verloren. De kapucijnen hadden daar geen last van. Integendeel. "Als de mensen niet naar de kerk komen, dan moeten wij ze opzoeken", vonden zij. Daarom preekten zij op de kruispunten van drukke straten. Zij gingen bij het uitvoeren van doodsvonnissen bij de galg staan om daar een boetepreek te houden. Zij trokken de aandacht door het organiseren van een geselprocessie. Later vervulden zij hun preekbeurten als vaste predikanten voor de advent, vasten, feestdagen en zondagen. Aanvankelijk preekten zij bijna uitsluitend in de steden. Daarna breidde de prediking zich ook uit naar de parochies op het platteland, vooral toen er vanaf de achttiende eeuw een algemene toelating tot biechtoren was. Het preken in eigen kerken werd niet bevorderd en beperkte zich meestal tot predicaties bij franciscaanse feestdagen.

De boetepreek was de grootste specialiteit van de kapucijnen. Dogmatische preken hielden ze weinig. Naast het thema van de boete preekten ze bij voorkeur over de eucharistie en over Maria. Ook over het inwendig leven predikten ze. De predikanten streefden naar eenvoud en bevattelijkheid bij hun preken voor het gewone volk. Christus en de heiligen leverden hen argumenten. Ze gebruikten graag voorbeelden en verhalen ter illustratie van hun leer. Ook brachten zij, om hun preek aanschouwelijk te maken, schilderijen mee van de lijdende Christus of ook wel een doodshoofd.

Volksmisseries gaven ze weinig. Die waren bedoeld voor afgelegen gewesten die door het protestantisme waren aangetast. Die toestand deed zich bij ons in de achttiende eeuw niet meer voor.

Veertigurengebed

Het veertigurengebed heeft zijn oorsprong in de verering van de veertig uren die Jezus in het graf lag. Vanaf de zestiende eeuw werd in Italië dit gebed verbonden met de uitstelling van het heilig Sacrament. De kapucijnen ijverden voor de verspreiding van deze devotie. In onze streken werd het voor het eerst georganiseerd in 1595 in Doornik. Daarna deed men het jaarlijks in alle kloosterkerken. Andere orden namen die gewoonte over en in het midden van de achttiende eeuw hield men het veertigurengebed in alle parochiekerken. In het begin had men voor die prediking de toelating van de bisschop nodig. Men vroeg de beste predikanten. Verschillende biechtvaders waren beschikbaar voor de aanwezige gelovigen. De toeloop was zo groot dat de eigen kloosterkerken veel te klein werden. De plechtigheid werd daarom gehouden in de grootste kerk van de stad. Met aanplakbrieven riep men het volk op deel te nemen aan die godvruchtige oefening. In Italië duurde de oefening veertig uren onafgebroken. Zelfs 's nachts zette men de aanbidding voort. In ons land verdeelde men ze over drie of vier dagen. De aanbidding eindigde met een plechtige processie ter ere van het bitter Lijden.

Op Witte Donderdag, als afsluiting van het veertigurengebed richtten de kapucijnen een boetprocessie in. Op aanschouwelijke wijze werd het lijden en de dood van Christus aan de gelovigen voorgesteld en kregen de mensen de gelegenheid boete te doen. De verschillende uitbeeldingen van Jezus' lijden en

dood werden gedragen door onbekenden, gekleed in grauwe linnen klederen met hoge kappen en op blote voeten. Het geheel was vergezeld van een menigte boetelingen, eveneens gekleed in grauwe linnen kleed met kap en op blote voeten. Sommigen droegen een houten kruis. Een voortzetting van deze processies vindt men nu nog in de boetprocessie van Veurne.

Zondagsplicht, biechthoren en communie

Vanaf het begin wilden de kapucijnen in de beste verstandhouding leven met de parochiepriesters. Om conflicten te vermijden werden in de kloosterkerk alleen inwonende religieuzen en bij uitzondering weldoeners begraven. De kapucijnen preekten op zondag niet in de eigen kerk. Vanaf 1517 konden de gelovigen hun zondagsplicht ook in de kerken van de bedelorden vervullen, maar in 1592 ontstond hierover heel wat heibel. Enkele pastoors uit Douai beweerden dat de mis buiten de parochiekerk niet toegelaten was. De bisschoppen schaarden zich aan hun kant. Nadat de vraag was voorgelegd aan Rome, behielden de gelovigen de vrijheid om de mis te volgen in de kerk van hun keuze. De kapucijnen kozen aanvankelijk de zijde van de pastoors, tegen de andere orden in. Na de uitspraak van Rome leek alles weer rustig. Bonaventura van La Bassée (Le Pippre) deed echter de strijd weer oplaaien met zijn boekje '*Parochianus obediens*' uit 1633. Hij vond dat niettegenstaande de beslissing van Rome de praktijk in de Nederlanden anders was en kracht van wet had. Gelovigen voldeden niet aan hun plicht met een zondagsmis bij de paters. De gelovigen stoorden zich weinig aan deze twist tussen pastoors en paters.

Een dergelijke situatie deed zich voor met de paasbiecht. Tot in het begin van de twintigste eeuw moesten de gelovigen de paascommunie in de parochiekerk ontvangen. Dit was een algemeen aanvaarde regel. De vraag was echter of de gelovigen ook bij de parochiepriester moest biechten. Soms ontstonden daarrond moeilijkheden maar over het algemeen werd hen de vrijheid van keuze gelaten.

Tegenover biechthoren in eigen kerk stonden de oversten in het begin zeer weigerachtig. Ze gaven maar zelden toelating biechtstoelen te plaatsen. Wel gingen de kapucijnen naar de parochiekerken om de pastoors te helpen bij het biechthoren. Vanaf 1620 kregen sommige kloosters toelating van Rome om biechtstoelen in hun kerk te plaatsen. Het duurde nog bijna een eeuw voor alle kloosterkerken de mogelijkheid tot biechthoren boden.

In het begin van de zeventiende eeuw begon men te ijveren voor een veelvuldige communie zoals door het concilie van Trente gevraagd was. Het merendeel van de gelovigen hield zich aan de jaarlijkse paascommunie en paasbiecht. Stilaan, vooral door de inspanningen van de jezuïeten, kwam daar verandering in. Dagelijks communiceren bleef wel beperkt tot enkele uitzonderingen maar de wekelijkse en vooral de maandelijkse communie kende vanaf 1630 grote bijval. In de kapucijnenkerken begon men er maar mee rond 1726, toen ook het biechthoren in de eigen kerken algemeen was geworden. Voordien verleende men assistentie in de parochies.

Godsdienstonderricht

De catechismus was een van de grootste vernieuwingen van de katholieke contrareformatie. Voor het concilie van Trente was er nauwelijks sprake van een systematisch godsdienstonderwijs. De gedachte om op georganiseerde wijze het geloof door te geven werd een prioriteit – zowel in de protestantse als in de katholieke wereld. Dat ging gepaard met de opvatting dat het heil afhing van de kennis van de belangrijkste geloofswaarheden. Ook meende men het protestantisme te kunnen terugdringen door op grote schaal godsdienstonderwijs te organiseren. Het concilie had voor dat onderricht alleen maar algemene richtlijnen uitgevaardigd. De jezuïeten hebben deze richtlijnen in de praktijk omgezet.

De voornaamste geloofswaarheden werden overgebracht in een reeks vragen en antwoorden aangepast aan het bevattingsvermogen van kinderen en volwassenen. Het onderricht had plaats in de eigen kerk of in de parochiekerk, soms ook in een school. Het gebeurde gewoonlijk na de middag. De leergang werd overal besloten met een prijsuitdeling van rozenkransen en prentjes. Als bekroning van de lessen werden ook toneelspelen opgevoerd. De kapucijnen gaven ook in andere talen onderricht. In het Spaans voor de militairen van het garnizoen in Oostende, in het Nederlands in Doornik, in het Frans in Gent en in het Platduits in Eupen.

HEILIGENVERERING

Als reactie tegen het protestantisme kreeg de heiligenverering een belangrijke plaats in de katholieke godsdienstbeleving. De kapucijnen bleven daarbij niet achter.

Mariaverering

De devotie tot Maria was overal. Vele kloosterkerken waren aan haar toegewijd of hadden een altaar of kapel aan Maria voorbehouden. De preekbundels uit het midden van de zeventiende eeuw handelden over haar feestdagen of haar eretiteln. Overal trof men broederschappen aan onder haar bescherming. De meeste kapucijnen waren voorstander van de Onbevleete Ontvangenis van Maria. Toen in 1720 de orde aan haar werd toegewijd nam de devotie nog toe.

In enkele kapucijnenkerken werd een Mariabeeld speciaal vereerd: Onze Lieve Vrouw van Bijstand in Sint-Truiden, Onze Lieve Vrouw ter Engelen in Orchies, Namen en Aat; Onze Lieve Vrouw van Medelijden in Bergen, Onze Lieve Vrouw van Goede Raad in Maaseik; Onze Lieve Vrouw ter Zee in Duinkerke en Onze Lieve Vrouw van Aarlen in Aarlen.

Kapucijnen begeleidden bedevaarders naar bekende heiligdommen in de Nederlanden. Geen enkele bedevaartsplaats kende zoveel succes als Scherpenheuvel. De eik, waaraan het Mariabeeld in Scherpenheuvel hing, werd in 1602 op bevel van de aartshertogin Isabella geveld. Uit het hout werden verschillende beeldjes gesneden. Enkele daarvan kwamen terecht bij de kapucijnen. Zo kregen de kloosters van Tervuren, Mechelen, Veurne, Brussel, Maaseik, Tienen, Meersel, Velp, Menen en Dendermonde een beeldje in hun bezit. Nu nog hebben de kloosters van Meersel, Izegem, Velp en het provinciaal archief een Mariabeeld uit de eik van Scherpenheuvel.

Verering van de heiligen uit de kapucijnenorde

De zalig- en heiligverklaring van een kapucijn werd altijd uitbundig gevierd. Bij de zaligverklaring van Felix van Cantalice in 1625 vonden overal feestelijkheden plaats met vreugdevuren, plechtige missen en processies. Bij zijn heiligverklaring in 1724 waren de feesten nog grootser opgevat. Feestelijkheden waren er ook bij de zalig- en heiligverklaring van Fidelis van Sigmaringen (1729/1746), Serafinus van Montegrano (1737/1767), Jozef van Leonessa (1737/1745), Bernardus van Corleone (1768), Laurentius van Brindisi (1783) en Bernardus van Offida (1795).

KAPUCINESSEN

De kapucijnen hebben nooit de neiging gehad om de leiding van zusterkloosters op zich te nemen. Soms brachten de omstandigheden of het verlangen van het bisdom mee dat ze het moesten doen. Dit bleven echter uitzonderingen en eenmaal de opdracht vervuld trok men zich terug. Met de

kapucinessen onderhield men wel hartelijke betrekkingen. Men was echter nooit van plan bij hen mis te lezen, biechtvader te zijn of geestelijke leiding te geven. Nergens lezen we dat kapucijnen hun rector waren. De kapucinessen ontstonden in Burburg. Weduwe Francisca Maes-Taffin uit Sint-Omaars werd in 1614 als kandidate in Parijs geweigerd omdat zij een 'vreemde' was. Zij had als leidsman de kapucijn Augustinus van Bethune (Galland). Met zijn goedkeuring en steun vroeg ze aan de plaatselijke bisschop om haar huis in Burburg tot klooster in te richten.

Toen er op andere plaatsen kloosters bijkwamen vroeg zij door bemiddeling van de provinciaal van de kapucijnen in Rome de goedkeuring voor haar congregatie. Op 2 juni 1618 verkreeg ze de pauselijke goedkeuring. De constituties werden opgesteld. In 1630 werden ze door de paus bekrachtigd. Bij de dood van de stichteres in 1642 waren er al twaalf kloosters. Later kwamen er nog zeven bij. De zusters volgden de regel van de Derde Orde van Franciscus, leefden als slotzusters en stonden onder het gezag van de bisschop.

POPULARITEIT VAN DE KAPUCIJNEN

Het aanzien bij het volk hebben de kapucijnen in de Nederlanden te danken aan hun manier van omgaan met de mensen en hun volkse predikatie. In 1609 stierf in Doornik een woekeraar die het gewone volk geld leende. Een kapucijn gebruikte zijn vastenpreek om het stadsbestuur aan te zetten om een officiële leenbank in te stellen. Soepuitdeling was in alle kloosters een gewone vorm van liefdadigheid.

Samen met de andere bedelorden hielpen de kapucijnen bij branden en vele steden brachten hun blusmateriaal bij hen in bewaring. Als voorbeeld hoe de kapucijnen zich inzetten voor brandbestrijding citeren we uit het *Caeremoniale in usum Fr. MM. Capucinatorum pro Flandro-Belgica*, van 1759: "Als een brand uitbreekt in een stad, snellen de religieuzen, met toelating van de overste, naar de plaats van de ramp met opgetrokken kleren en met zich meedragend het gereedschap dat de stad hen met dit doel heeft toevertrouwd. (...) Enkele paters zullen proberen de waardevolle voorwerpen uit de brand te redden, in hun mantels op te bergen en zorgvuldig bewaren: in feite is dat het meest nuttige dat zij kunnen doen. Anderen dragen water aan. De sterksten bestijgen de ladders met grote voorzichtigheid. (...) Eenmaal de brand geblust of het gevaar geweken, keren zij allen naar het klooster terug".

Dikwijls gaf men asiel aan misdadigers en voortvluchtige militairen in de kerk en het klooster. Dit zorgde voor moeilijkheden met de burgerlijke of militaire overheden. In oorlogstijden trachtten kapucijnen plunderende soldaten tot redelijkheid te brengen, verzorgden ze gewonden, begroeven gesneuvelden, stonden krijgsgevangenen bij en gaven ze daklozen een onderkomen in hun kloosters. Soms kwamen ze tussenbeide ten voordele van de bevolking om de terugtrekking van troepen te vragen of onderhandelden ze met oprukkende legers.

De kapucijnen stonden in Oostende schipbreukelingen bij en in Eupen namen ze het in 1728 op voor een zigeunerin. Ze trokken zich ook het lot van gevangenen aan. Ze spraken voor hen ten beste, stonden ter dood veroordeelden bij, preekten op de plaats van de terechtstelling, begroeven gehangenen of mensen die onthoofd waren. Overal verpleegden ze vol ijver en toewijding pestzieken. Meer dan tweehonderd kapucijnen hebben tussen 1595 en 1669 hun leven gegeven voor de zieken. In 1633 stierven op drie maanden tijd vijftientig kapucijnen te Maastricht en in 1635 tien in Leuven. Een jaar later stierf een honderdtal kapucijnen in de Waalse provincie - velen in dienst van de zieken.

Vanaf het begin werden kapucijnen bij het sterfbed van de mensen geroepen. Na enkele jaren groeide hieruit het apostolaat bij het ziekbed. Wekelijks bezocht iemand alle zieken van de stad. Belezingen en

zegeningen waren voor vele kapucijnen vaak voorkomende bezigheden. Ze deden dat om volksmensen te troosten en te helpen.

Verschillende kloosters hadden een armenapotheek. Kruiden, gekweekt in eigen tuin werden gratis gegeven aan armen, zieken, vrienden en weldoeners. Het patiëntiekruid van de kapucijnen is in het volksgeloof spreekwoordelijk geworden en werd zelfs aangeraden aan ontgoochelde meisjes die geen passende minnaar vonden.

SCHRIJVERS

Algemeen overzicht

Kapucijnen publiceerden pamfletten, devotieboekjes, toneelstukken, dichtwerken en muziekstukken. De meeste publicaties waren apologetisch of polemisch aard of kunnen gerangschikt worden bij de vrome lectuur. Als uitgever van plaatwerk komt Karel van Brussel (Arenberg) met zijn *Flores Seraphici*. De theologische werken waren praktijkgericht: handboeken voor theologie, traktaten over toen actuele vraagstukken en preekbundels.

Geestelijke schrijvers

In de beginperiode van de kapucijnen in de Nederlanden verkoos de jeugd mystieke literatuur. De hele provincie was ondergedompeld in een soort mystiek. Er dreigde een soort verlicht quiëtisme. De meesten hadden geen ascetische strijdzaamheid of interesse voor de uiterlijke vormen van vroomheid. Dit gaf aanleiding tot verdeeldheid tussen voor- en tegenstanders van de mystiek. In 1594 probeerde het provinciaal kapittel in Gent de polemieken te beëindigen door het uitvaardigen van een *Liber Ceremonialis of Gewoonteboek* om de lectuur aan banden te leggen. De mystiek als zodanig werd niet veroordeeld.

De jaren 1620 betekenden de doorbraak van de kapucijnse mystieke literatuur met Gabriël van Antwerpen (Tibanti), Benedictus van Canfield, Bonaventura van Brussel (Speeckaert), Constantinus van Barbençon (Paunet), Johannes Evangelista van 's-Hertogenbosch (van Scharen) en Angelus van Nijvel (Saceius). Lucas van Mechelen (Gomez) bracht een mystiek dichtwerk vol hoogten en laagten. De kapucijnen hebben de vaderlandse mystiek in de eerste helft van de zeventiende eeuw nieuw leven ingeblazen.

Daarbij sloten ze aan bij de mystieke beweging van hun tijd. In volle hervorming ontstond een stroom van hoog geestelijk leven met Ruusbroec, Tauler en Herp. De kapucijnen wilden meewerken aan de hervorming van de Kerk door de mensen te hervormen via de middeleeuwse mystici. Ze bleven de mystieke traditie van Tauler en Herp trouw. Op het meer ascetisch vlak zetten ze de moderne devotie en de observantiebeweging verder. Hun predicatie was een oproep tot voortdurende boete. In de praktijk van het inwendig gebed kwam vooral de innige evangelische Christusvroomheid tot haar recht. Op menig punt hebben zij de traditie van de middeleeuwse (Nederlandse) vroomheid voortgezet.

In de laatste jaren van de zeventiende eeuw verminderde de belangstelling voor het schrijven van geestelijke boeken – door de invloed van het jansenisme en het toenemend apostolaatwerk. In de achttiende eeuw kwam er een heropflakking van publicaties over ascese, mystiek en devotie met Albertus van den Bosch (van Gent), Michael van Oudenbosch (Otgens), Anselme van Esch en Firminus van Sint-Truiden (Van Horen). Vooral Bonaventura van Oostende (Flanderin) en Nicolas-Joseph van Stavelot (Dufaz) zijn representatief voor deze eeuw.

MISSIONAIR APOSTOLAAT

Naar het Rijnland (1609)

Op vraag van de keurvorst van Mainz werden in 1609 de eerste kapucijnen naar Mainz gezonden: twee Ieren, vier Walen en twee Duitsers. Franciscus van Ierland (Nugent), die later de orde zou vestigen in Ierland, was de eerste commissaris. Toen ze in Keulen de nuntius gingen begroeten, vroeg hij om ook in Keulen een klooster te stichten. In 1611 stond het klooster van Keulen er en begon het werk in wat later de Rijnlandse provincie zou worden. In Mainz werd pas in 1618 een klooster gesticht. De keuze van Franciscus van Ierland als commissaris bleek achteraf ongelukkig. Hij mocht zijn eigen medewerkers kiezen. Hij koos vooral Ieren omdat hij vanuit Duitsland de vestiging van de orde in Ierland wilde voorbereiden. Zijn andere medewerkers waren overwegend Walen, geen Vlamingen. In 1614 werd hij afgezet en vervangen door de Italiaan Cornelius van Recanati. Hij kon zich moeilijk aanpassen aan de Duitse situatie en mentaliteit. Nadat Cyprianus van Antwerpen (Croesers) in 1618 commissaris werd, kreeg de vestiging in Duitsland een definitief karakter. In 1626 werd ze tot provincie verheven.

Naar Ierland (1618)

Na het ontstaan van de anglicaanse kerk werden de katholieken overal vervolgd. Velen emigreerden en vestigden zich op het vasteland. Uit deze emigrantenfamilies traden er enkelen in bij de kapucijnen zoals Franciscus van Ierland (Nugent). Op het generaal kapittel van 1608 besprak hij de oprichting van een missie en de vestiging van de orde in zijn vaderland. Het duurde tot 1615 vooraleer die plannen vorm kregen met de stichting van het klooster in Charleville: een klooster voorbehouden voor Ierse kapucijnen. Vanuit dit klooster werd de Ierse missie en custodie gesticht. Vanaf 1625 mochten zij novicen aannemen. In 1698 waren er 80 Ierse kapucijnen met twee huizen in Frankrijk en acht in Ierland. In 1733 werden ze een zelfstandige provincie.

Naar Schotland (1620)

Men wou ook in Engeland en Schotland missioneren. Wegens gebrek aan geschikte mensen is dat niet gebeurd. Te vermelden is wel Epifanius Lindsay, uit de familie van de graven van Maine. Hij studeerde in Leuven in 1614 en werd tot priester gewijd. Vermomd als schaapsherder trok hij naar Schotland, om er te werken en te reizen. Al snel werd hij herkend, gevangen genomen en ter dood veroordeeld. Toen deze straf in ballingschap was omgezet, keerde hij naar Vlaanderen terug en trad in bij de kapucijnen in 1614. In 1620 keerde hij terug naar Schotland.

Hollandse missie (1626-1644)

In 1625 kregen de kapucijnen van Rome officieel toestemming om missiewerk in de noordelijke provincies te aanvaarden. De provinciaal Juvenalis van Sint-Winoksbergen (de Meester) vertrok als missionaris naar Holland en Zeeland. Na hem volgden tien anderen, die missiestaties stichtten in Almelo, Sneek, Utrecht, Amersfoort, Amsterdam en Vianen. Van daaruit trokken ze rond om de katholieken te helpen en de sacramenten te bedienen. Ze werkten op de Veluwe en in Noordwijk, Soest, Schagen, Alkmaar, Enkhuizen, Monnikendam, Haarlem, Den Haag, Gorkum en Leiden.

Uit de missieverslagen blijkt dat de zielzorg zowel waardering als tegenstand ondervond bij de gelovigen en de kerkelijke leiders. De ordeoversten hadden veel vragen bij deze levensvorm. Dit type van leven verschilde sterk van het strenge, besloten leven in de kloosters. Voor geldgebruik, vaste gebedstijden, meditatie en boeteoefeningen was dispensatie nodig. De kapucijnen konden ook hun

habijt niet dragen. Er waren missionarissen die trouw bleven aan een radicale evangelische levenswijze. Anderen verloren diepgang omdat zij de steun van een kloosterlijke bestaanswijze misten. Op het generaal kapittel van 1643 werd bepaald dat de kapucijnen geen missies mochten aanvaarden in streken waar zij het kloosterkleed moesten afleggen. Kort daarop besloot de generale minister om alle missionarissen terug te roepen uit staties waar men het habijt niet kon dragen. Hierdoor kwam een einde aan de officiële missie van de kapucijnen in de Verenigde Republiek. Ondertussen hadden zij ook in Den Bosch hun klooster moeten verlaten (1629). Tot 1761 konden echter een of twee kapucijnen in de stad blijven werken en diensten verrichten in de bidplaats van het Heilige Kruis.

Basilius van Brugge (Melinck), de laatste gardiaan van het Bossche klooster, was na het gedwongen vertrek in 1629 naar het vrije land van Ravenstein gegaan. Hij ging dikwijls helpen in Ravenstein en Velp. Vele katholieken van Grave kwamen er naartoe omdat in hun stad de kerkdiensten verboden waren. In 1645 kochten enkele Gravenaars een huis in Velp. Basilius liet enkele medebroeders overkomen. Het huis werd de uitvalsbasis en thuishaven voor hun prediktochten en zielzorg in de omliggende plaatsen. In 1662 werd het ook in juridische zin een klooster.

Missie overzee

De kapucijnen uit de Nederlanden hadden vóór de Franse Revolutie weinig missionarissen. De Spaanse Nederlanden hadden geen eigen kolonies en missies werden toevertrouwd aan ordes die in het moederland gevestigd waren. Bovendien liet men hier meestal met tegenzin een missionaris afreizen.

De missieactiviteit van de kapucijnen uit de Nederlanden is kort samen te vatten. Zo was er Claudius van Abbeville (Foulon). Hij deed in 1596 te Douai zijn noviciaat. Na zijn overgang naar de Parijse provincie werd hij in 1612 naar Maragan (Zuid-Amerika) uitgezonden. In 1647 wilden meerdere Vlaamse kapucijnen inschepen voor Kongo. Sommigen kregen geen toelating, anderen stierven tijdens hun heenreis en een van hen - Eugenius van Geraardsbergen (Cousin) - belandde in Benim. Twee Vlaamse kapucijnen konden inschepen voor Kongo: Erasmus van Veurne (Wyns) en Joris van Geel (Willems). Die laatste heeft ons het oudst gekende Kongolees-Spaans-Latijns woordenboek nagelaten. In de zeventiende eeuw zijn nog enkele missionarissen vertrokken naar Afrika. De Rijzelse provincie nam in 1745 de missie van Syrië over van de provincie van Tours. Er werkten ook enkele Vlaamse kapucijnen op Martinique en de Antillen. Enkele Luxemburgse broeders waren aan de slag in Louisiana (Mississippi) en enkele Waalse kapucijnen deden missieactiviteit in de Dominicaanse Republiek en Haïti.

ARMOEDE EN GEMEENSCHAPPELIJK LEVEN

De kapucijnen bezaten geen huizen, hoeven, landerijen en hadden geen vast inkomen. Ze mochten geen bestaansmiddelen aanvaarden die zekerheid gaven voor langere tijd. De kapucijnen legden immers de gelofte van armoede af en wilden die strikt onderhouden. In allerlei voorschriften werd benadrukt geen geld aan te nemen of zich iets toe te eigenen. Franciscus wilde dat zijn broeders 'als pelgrims en vreemdelingen in deze wereld in armoede en deemoed de Heer zouden dienen'. Ze moesten leven van hun arbeid. Als dat niet voldoende was, mochten ze bedelen. Voor wat ze van de mensen kregen, moesten ze geestelijk goed en onvoorwaardelijke inzet teruggeven. Zo gaven veel parochiepriesters, als vergoeding voor de predicatie en biecht, toelating om een bedelronde te houden. Als de kapucijnen toch geld kregen, mochten ze dat niet zelf houden. De inkomsten werden afgegeven aan de geestelijke vader of moeder van het klooster of syndicus. Die beheerde alle inkomsten en uitgaven en behandelde alle financiële kwesties van kerk en klooster.

De kapucijnen hadden geen vaste inkomsten en moesten dus op een andere manier in hun levensonderhoud voorzien. De staat, de provincie en de stad eisten regelmatig belastingen, maar de geestelijkheid genoot belastingvrijheid. In de zeventiende eeuw werd dit voorrecht afgeschaft. De kapucijnen behielden echter vrijstelling voor zaken van dagelijks gebruik, zoals eetwaren, bouwmaterialen, brandstof, godsdienstige voorwerpen, boeken, wol, vis, miswijn, bier. Maria Theresia maakte daar in 1753 een einde aan.

Dienstbetoon in kloosters van zusters, het preken en mislezen in allerlei kerken en kapellen werd vergoed. Meestal gebeurde het in natura, maar ook met geld. Ook misstipendia werden eerst in natura betaald maar hoe langer hoe meer aanvaardde men ook geld.

Behalve de vrijstelling van accijnzen en belastingen, gaven de openbare besturen ook regelmatig giften en vergoedingen. Dikwijls werden de gebouwen op kosten van de stad onderhouden en hersteld. In de stadsrekeningen vindt men ieder jaar dezelfde uitgaven terug voor miswijn, soms tafelwijn, bier, vlees, brandhout en medicijnen.

De vele schenkingen van anonieme mensen tijdens de jaarlijkse bedelronden waren een belangrijke bron van inkomsten voor het klooster. De bedelronde gaf wel geen vaste zekerheid omdat men afhankelijk was van de mildheid. De termijnbroeder ging rond in de omliggende dorpen om graan, kaas, wol, boter, eieren, fruit, brandhout. Tijdens zijn bedeltochten mocht de broeder nooit geld aanvaarden.

OPHEFFING VAN DE ORDE

De kapucijnen: hopeloze gevallen?

In de tweede helft van de achttiende eeuw kwam er reactie tegen het kloosterleven. Men vond de kloosters en abdijen te rijk, te machtig en nutteloos voor de gemeenschap. Op 18 april 1772 stelde Maria-Theresia de leeftijd voor het uitspreken van de religieuze professie vast op 25 jaar. Zo wilde ze het aantal religieuzen verminderen en de rekrutering moeilijker maken. Het edict raakte de kapucijnen rechtstreeks maar men panikeerde niet. Andere maatregelen zoals de dode hand, schenkingen en inbreng van de novicen konden de kapucijnen geen of weinig kwaad berokkenen.

Toen Jozef II in 1780 zijn moeder Maria-Theresia opvolgde, wilde hij de ideeën van de Verlichting op alle levensdomeinen toepassen. Hij was een verlicht monarch die het algemeen welzijn van zijn onderdanen wilde bekomen via vorstelijk absolutisme. De suprematie van het staatshoofd wilde hij invoeren door een waternival van decreten en edicten om alle aspecten van de samenleving te regelen. Vooral zijn religieuze hervormingen raakten de bestaanszekerheid van de kapucijnen. Op 28 november 1781 verscheen het keizerlijk edict *Over de onafhankelijkheid van de religieuze Orders in de Nederlanden, van alle vreemde Overheyd*. Iedere kloosterorde moest onder één bestuur komen en mocht geen betrekkingen meer onderhouden met oversten en kloosters buiten de keizerlijke territoria. Door dit edict wilde Jozef II alle buitenlandse, vooral Roomse, invloed afsluiten en de religieuze orden op zijn grondgebied controleren. De Waalse en Vlaamse provincie van de kapucijnen en de kloosters van Ieper, Menen en Veurne (uit de custodie van Duinkerken) moesten worden samengevoegd tot één congregatie. Aan het hoofd van elke congregatie kwam een nationale overste of visitator die vier jaar in functie bleef. De Vlaamse en Waalse kloosters die in het prinsbisdom Luik of in een ander rechtsgebied lagen, behoorden niet tot de nieuwe congregatie. Vijf Vlaamse kloosters op Luiks grondgebied Hasselt, Maaseik, Maastricht, Munsterbilzen en Sint Truiden vormden vanaf 16 september 1782 samen met Velp (land van Ravenstein) en Geldern (Pruisen) de custodie van de H. Drievuldigheid.

De kapucijnen vielen niet onder het decreet van 17 maart 1783 over de afschaffing van de nutteloze abdijen en kloosters. Zij maakten zich sociaal, religieus en caritatief verdienstelijk in de zielzorg en maatschappij. Ze hadden bijna geen materiële goederen. De bedelorden waren wel een doorn in het oog van de keizer. Ze leefden van aalmoezen en dat woog veel te zwaar op de samenleving. Na de afschaffing van nutteloze kloosters wilde Jozef II de overblijvende kloosters opheffen. Ze belemmerden het economisch en sociaal leven. Op 25 november 1784 stelde hij de provinciaal een hervorming voor zodat de bedelorden nuttiger zouden zijn voor godsdienst en staat. Hij vroeg aan de provinciaal een voorstel om kloosterkerken als parochiekerk te laten fungeren of enkele religieuzen in de steden een parochiekerk te laten bedienen. Het antwoord van Antonius van Leuven (Fisco), secretaris-provinciaal, in naam van de provinciaal was kort: 'Alle kloosters zijn heel nuttig voor het godsdienstig leven en bovendien noodzakelijk voor de bevolking, vooral voor de arme mensen'.

Op 16 oktober 1786 werd de oprichting van een Seminarie-Generaal in Leuven afgekondigd. Alle studenten van de bisschoppelijke seminaries en religieuze orden zouden er een degelijke opleiding in theologie en moraal krijgen. Dat de studenten dan beschermd zouden zijn tegen alle ultramontaanse vooroordelen was mooi meegenomen. De provinciaal Willem van Duisburg (Van Pee) verzette zich hevig tegen dit decreet. Hij wilde de studenten niet verplichten het klooster te verlaten om te leven op een wijze die door de regel en constituties verboden was. Bijna al zijn medebroeders, ook vele studenten, volgden zijn visie. De regering zette hem, omwille van zijn oppositie, af. Hij werd verbannen naar het klooster van Tervuren. Ook zijn plaatsvervanger Godfried van Aalst (Willick) liet weten dat hij in geweten niet kon gehoorzamen. Hij werd verbannen buiten de Nederlanden.

De kapucijnen meenden dat de regering nu spoedig de orde zou opheffen of minstens alle weerspannige kapucijnen zou verbannen. Jozef II nam inderdaad dat besluit maar het is niet uitgevoerd. De kapucijnen waren te geliefd bij het volk. In verschillende steden vervulden ze sociale functies zodat het politiek gezien beter was hen met rust te laten.

Tijdens de Brabantse omwenteling van 1789-1790 vroegen de bisschoppen om de republiek der Verenigde Belgische Staten met gebeden en ook met de wapens te verdedigen. Tegenstanders van de omwenteling verspreidden overal karikaturen van kapucijnen. Zij werden voorgesteld met laarzen, het habijt opgeschort met een koppelriem met pistolen, op het hoofd een militaire muts en zwaaiend met een sabel in de ene hand en het kruis in de andere hand.

Opheffing tijdens het Frans bewind

Na de verdrijving van de Oostenrijkers en de dood van Jozef II werd op het provinciaal kapittel van 1790 de vroegere toestand gedeeltelijk hersteld. De Vlaamse en Waalse provincie kozen opnieuw afzonderlijk hun eigen provinciaal. De Vlaamse provincie weigerde de terugkeer van de kloosters van de custodie van de Allerheiligste Drievuldigheid. Toen de Oostenrijkse Nederlanden in 1795 bij Frankrijk werden ingelijfd was de opheffing van de religieuze orden niet ver meer af. Het decreet verscheen op 1 september 1796. Tegen de opheffing was weinig weerstand. Het bleef beperkt tot schriftelijk protest en wat handgemeen.

De Franse bezetter wou alles wat met Kerk en godsdienst te maken had radicaal verbannen uit de samenleving. De feitelijke opheffing gebeurde nadat eerst een inventaris van het klooster- en kerkbezit was opgesteld. De religieuzen kregen een bon aangeboden. Twintig dagen na het aanbieden van de bons werden ze uit hun klooster gezet en werden hun bezittingen openbaar als nationaal goed verkocht. De uitdrijving vond plaats vanaf november 1796. Oostende was het laatste klooster dat op 7 juni 1797 ontruimd werd.

Alle priesters moesten de eed van haat aan het koningschap en van trouw aan de republiek en de constituties van het jaar III afleggen. Bijna alle kapucijnen weigerden. Onbeëdigde priesters konden kiezen tussen onderduiken of vluchten om te ontsnappen aan deportatie. Een dertigtal kapucijnen werden gedeporteerd naar Rhé, Oleron of Guyana terwijl vele anderen in de gevangenis terechtkwamen.

Op 9 november 1799 kwam Napoleon aan de macht. De eed van haat aan het koningschap werd vervangen door een eenvoudige belofte van trouw aan de grondwet. Begin 1800 werden de gevangen priesters vrijgelaten en mochten de gedeporteerden terugkeren. Op 15 augustus 1801 werd het concordaat tussen Frankrijk en Rome afgekondigd. De religieuzen waren zwaar ontgoocheld omdat er niets in stond over kloosters. Recht om te protesteren hadden ze niet omdat de wereldgeestelijken een vergoeding kregen - hoofdzakelijk van wat men in de kloosters en abdijen had gestolen. Deze nieuwe toestand maakte het kloosterleven onmogelijk. Vanuit Rome schreef de generale procurator op 17 september 1803 aan de provinciaal, Godfried van Aalst (Willick). Hij moest zich aan de nieuwe toestand aanpassen en zichzelf en zijn gewezen medebroeders beschouwen als eenvoudige wereldgeestelijken, onder het gezag van de plaatselijke bisschop. Wie wilde mocht naar een streek gaan waar de orde niet afgeschaft was om daar het religieus leven verder te zetten.

De kapucijnen woonden na de opheffing zoveel mogelijk samen in burgerhuizen. Door de vervolging van de onbeëdigde priesters leefden ze verspreid. Na de afkondiging van het concordaat zochten ze elkaar weer op. In steden zoals Oostende, Maaseik, Antwerpen, Brugge, Menen, Aalst, Edingen werden kleine residenties ingericht die geleidelijk aan uitstierven. Anderen bleven waar ze waren. Ze leefden van hun pensioen, van hun werk in het onderwijs of in parochies of van de steun van vrienden en familieleden. Anderen verdienden hun kost door handenarbeid als schoenmaker, tuinier of kok. Na het concordaat werden verschillende kapucijnen voorlopig of blijvend aan een kerk verbonden als mislezer, biechtvader, kapelaan of pastoor. Anderen bewezen dienst in gevangenis of gasthuizen.

Het kapucijnenleven werd weer ingericht in onze streken vanuit Brugge. Dankzij vrienden en weldoeners was men daar het klooster zo goed als altijd blijven bewonen.

DEEL II: DE KAPUCIJNEN IN BELGIË: 1797 - 2000

EEN NIEUWE DAGERAAD: 1797-1844

Onzekere overlevingskansen 1797-1830

In 1797 werden vierendertig kapucijnen uit hun klooster te Brugge verdreven. De Ryckere, mandataris van de kapucijnen, kocht het gebouw. Op 2 maart 1802 ging het eigendomsrecht voor 70 jaar over op vier weldoeners. Ze beloofden het klooster terug te geven aan de kapucijnen zodra dat mogelijk was. De laatste gardiaan, Johannes Baptista van Eredebodegem (Verbruggen), huurde op die dag het klooster voor zichzelf en voor alle kapucijnen die er wilden wonen. Tien medebroeders namen er hun intrek en op 8 december 1802 heropenden zij de kerk. De motieven van deze bewoners waren uiteenlopend. Sommigen wilden opnieuw als kapucijn leven. Anderen hadden onvoldoende bestaansmiddelen. Bejaarden en zieken hoopten op een rustige oude dag. De gardiaan en de definator Serafinus van Oostende (Catry) waren van plan de orde te herstellen zodra dat mogelijk was. In 1802 kon men nog niet echt aan een herstel denken. Het kloosterleven bleef immers ook na het concordaat afgeschaft. Ook de brief aan de gewezen provinciaal, Godfried van Aalst (Willick) van 17 september 1803 was een zware klap. Hij moest zichzelf en zijn gewezen medebroeders beschouwen als eenvoudige wereldgeestelijken, onder het gezag van de plaatselijke bisschop. Daarom waren de

kapucijnen gekleed als wereldgeestelijken of als leken. Novicen mocht men niet aanvaarden. Op vele plaatsen woonden kapucijnen samen in een of ander huis. Maar in Brugge, Meersel (tot 1830) en Maaseik (tot 1846) betrokken zij hun vroegere klooster.

Aan een heropleving van het kapucijnenleven werd maar gedacht in 1815, toen het Koninkrijk der Nederlanden tot stand was gekomen. Serafinus wilde het en voelde er zich verantwoordelijk voor. Hij nam contact op met de vicaris-generaal van de orde: Marianus van Alatri. Op 16 april 1816 stelde hij hem aan tot commissaris-generaal van de Vlaamse provincie. Zijn opdracht was om nieuwe kandidaten op te nemen.

Intussen was de aanvraag bij koning Willem I om het kloosterleven opnieuw in te richten afgewezen. Oogluikend liet men het bestaan van groepen toe die zich toegedden op ziekenzorg of verpleging. Zo kwamen de kapucijnen in Brugge begin 1819 op het idee om van hun klooster een bejaardenhuis te maken. De bejaarden waren natuurlijk de kapucijnen zelf en de verplegers zouden de kandidaten zijn die het kapucijnenleven verder wilden zetten. Het plan was al te doorzichtig. Het stadsbestuur van Brugge verwierp de aanvraag. Enkele weken voordien was Serafinus overleden. Tot op zijn sterfbed bleef de herinrichting van de provincie hem ter harte gaan. In het klooster vond hij geen geschikte kandidaat. Daarom vroeg hij aan Benedictus van Testelt (Milis), die sinds 1817 pastoor was in Aarsele, om hem op te volgen. Rome werd van de situatie op de hoogte gebracht en bekrachtigde de benoeming. Benedictus bleef als nieuwe commissaris zijn parochie wonen. Zijn bestuur begon weinig bemoedigend. Dat bleef zo tot aan de onafhankelijkheid van België in 1830.

Heropleving van de Kerk in het onafhankelijke België

In 1831 werd België een constitutionele monarchie. De liberale grondwet verzekerde de vrijheid van godsdienst en recht op vereniging. De Kerk speelde daarop in. Zo ontstond het netwerk van katholieke diensten en voorzieningen die steunden op de vele nieuwe religieuze congregaties. Die nieuwe instituten waren volledig afhankelijk en stonden onder de strakke controle van de kerkelijke hiërarchie. De terugkeer van de oude orden die niet aan de bisschoppelijke macht onderworpen waren, verliep moeizaam. De bisschoppen beschouwden hen als een hinderpaal voor hun gecentraliseerde kerkbeleid. Daarom vroegen zij in 1832 aan de Heilige Stoel alle exemptie instituten aan hun gezag te onderwerpen. Rome handhaafde echter het principe van de exemptie maar stelde een seculiere priester, Frans Thomas Corselis, aan als apostolisch visitator. Hij was belast met het toezicht op de orden en moest het herstel in goede banen leiden. Zijn optreden werd maar weinig gewaardeerd. Hij was veel te volgzaam tegenover de bisschoppen.

Heropleving van de kapucijnen: 1831-1845

De situatie van de kapucijnen in het nieuwe België was niet hoopgevend. In 1831 hadden zowat zestig kapucijnen de Franse Revolutie overleefd. Van hen woonden er maar zeven in het klooster van Brugge: één priester en zes broeders. De commissaris Benedictus van Testelt (Milis) woonde in Aarsele. Van de overige kapucijnen kwamen er nog vier terug naar het klooster.

Op 4 oktober 1831, na meer dan 30 jaar, mocht Benedictus de eerste novicen inkleden. Toen hij op 7 januari 1832 overleed, bracht men de generale minister schriftelijk op de hoogte en vroeg men een nieuwe commissaris aan te stellen. Met groeiend ongeduld wachtte men op het antwoord maar later bleek dat de brief nooit ontvangen was. Ongeduldig besloot men een broeder naar Rome te sturen. Hij vertrok te voet op 8 augustus 1832 en keerde begin december terug. Rome had Johannes Evangelista van Aarschot (Vervoort) tot custos benoemd. Hij kon op 8 december 1832 Justus van Tielt

(Coussens), de enige overgebleven novice, tot de professie toelaten. Op die dag trokken de kapucijnen hun pij weer aan.

Het herstel van de orde was een feit maar een echte heropbloei liet op zich wachten. De jonge custodie had geen sterke persoon om leiding te geven. Er waren ook geen vormingsleiders. De twee priesters waren 72 en 75 jaar oud en hadden maar weinig ervaring met het kapucijnenleven. Na meer dan 30 jaar buiten het klooster geleefd te hebben kwamen ze in 1831 en 1828 naar het klooster te Brugge. Toen Johannes Evangelista op 26 augustus 1835 overleed, kreeg Justus de custodie. Hij had zijn theologische studie nog niet afgerond. Hij was wel een man vol goede wil maar zonder ervaring en zonder veel besef van de oude gewoontes. Op dat moment woonden er in het klooster 22 kapucijnen, waarvan veertien jong-geprofesten en acht teruggekeerden, overwegend lekenbroeders. Tijdens zijn bestuur, van 1835 tot 1842, werden maar vier novicen geprofest. De visitator Corselis wilde voorlopig geen nieuwe kandidaat-lekenbroeders aanvaarden en geen clerici die hun humaniora niet voltooid hadden. De vorming van de clerici liet te wensen over. Men deed daarvoor beroep op de generale minister, op priesters van het bisdom Brugge, op de recolletten van Sint-Truiden, op verdreven Spaanse kapucijnen. Met wisselend succes. De vorming bleef ondermaats. Geen wonder dat verschillende kandidaten nog vóór hun professie het klooster verlieten. De toekomst van de orde zag er niet rooskleurig uit.

Justus deed tevergeefs een poging om het klooster in Meersel-Dreef, dat na het vertrek van de laatste kapucijn in 1830 verlaten was, terug te krijgen. Bovendien stemde het Belgische parlement op 1 mei 1834 een wet om een spoorlijn aan te leggen tussen Gent en Oostende via Brugge. Het station in Brugge zou gebouwd worden op de plaats waar het kapucijnenklooster stond. Dit project werd niet onmiddellijk zo uitgevoerd. Toch werd een derde van de eigendom onteigend in 1838. In 1865 werd heel het klooster onteigend en afgebroken.

Evolutie in Velp

Het klooster in Velp, in het vrije land van Ravenstein, ontsnapte aan de kloosterpolitiek van Jozef II en Napoleon. De kapucijnen bleven er als religieuzen leven. In 1812 beval Napoleon hen het klooster te verlaten. In 1814 keerden er 21 paters en drie broeders terug. Zij hoopten het herstel van de custodie te kunnen beginnen. Willem I bekrachtigde in september 1814 een decreet van Napoleon waarbij de suppressie van de kloosters gehandhaafd bleef. Men stelde de religieuzen voor de keuze: het klooster verlaten en een pensioenuitkering krijgen ofwel voorlopig blijven maar zonder financiële steun. De kapucijnen kozen voor dit laatste. Op 8 februari 1815 werd een verbod uitgevaardigd om novicen te aanvaarden op straffe van uitdrijving. Dat verbod werd pas opgegeven in 1840. De kapucijnen waren in 1835 in het geheim begonnen met een noviciaat. Van 1837 tot 1840 legden negen novicen, onder hen enkelen die al priester waren bij hun intrede, hun professie af. Na de opheffing van het verbod nam het aantal kandidaten toe. Bernardinus van Uden (van der Voort) werd op 17 september 1841 ingekleed en op 8 maart 1844 verkozen zijn medebroeders hem tot custos. Hij werd de herinrichter van de kapucijnenorde in Nederland en België.

Resultaat van een samenwerking: de Custodie van de Heilige Drievuldigheid

Door de drie Nederlanders in Brugge groeide het samengaan met Velp. Vanaf 1836 waren er contacten. Velp had geen plaats meer voor het groeiend aantal novicen en men wou een tweede klooster openen. Pogingen om de kloosters van Maaseik en Geldern terug te krijgen waren op niets uitgelopen. Op vraag van de kapucijnen in Brugge kwam Bernardinus op 20 augustus 1845 voor overleg naar Brugge. Hij besprak de situatie met Bernardus van Ronse (Van den Daele), custos sinds 19 juli 1842. Na gesprekken

met de medebroeders in Brugge schreven beide oversten naar Rome om de vereniging aan te vragen. Op 30 september 1845 werd de Hollands-Belgische custodie van de Allerheiligste Drievuldigheid opgericht met veertig leden: zesentwintig in Velp en veertien in Brugge.

EEN NIEUWE LOOT AAN EEN OUDE STAM: 1845-1882

De samenleving was sinds 1794 grondig door elkaar geschud. Toch namen de kapucijnen na die moeilijke periode de draad weer op. Zij richtten hun leven in volgens de *oude en loflijkke maniere van leven* van vroeger. Het was alsof ze uit een kwade droom ontwaakten.

De opbouw van de custodie en de provincie

Tijdens de eerste jaren na de vereniging groeide het aantal kapucijnen en het aantal kloosters. In 1845 waren er veertig, twee jaar later al zesenvijftig en het aantal bleef stijgen. Men bouwde vijf nieuwe kloosters: Handel in 1848, Edingen in 1850, Brussel in 1852, Hazebroek in 1853 en Antwerpen in 1854. Hiermee waren er zeven kloosters. Op 9 september 1857 werd de Hollands-Belgische provincie opgericht met 103 geprofeste leden: onder hen 67 Nederlanders, 28 Belgen en acht andere nationaliteiten.

In 1863 betrokken de kapucijnen het vroegere kapucinessenklooster in Bergen en in 1865 het oude klooster in Meersel. Na de onteigening van het klooster op de Vrijdagmarkt bouwde men twee nieuwe kloosters: een in de Clarastraat in 1867 en een in de Boeveriestraat in 1869. In 1874 volgde Langeweg en in 1879 Tilburg.

Opleiding en vorming

De novicen verbleven vanaf 1850 in Edingen. Daarna vertrouwde men de clerici toe aan een lector die instond voor de hele cyclus van de filosofische en theologische studies. Het niveau van de vorming was laag. Men beschouwde wetenschap wel als een onderdeel maar niet als het belangrijkste element van de vorming. De studie was alleen een voorbereiding op het predikambt en het apostolaat. Er waren geen lectoren met een universitaire opleiding.

Het generaal kapittel van 1847 vaardigde verordeningen uit om de intellectuele vorming te verbeteren. In iedere provincie moest men één of meer kloosters inrichten als *professorium*, waar de clerici na het noviciaat hun kennis van het Latijn vervolmaakten. Iedere provincie moest minstens drie lectoren hebben: één voor filosofie, één voor theologie en één voor gewijde welsprekendheid. De studenten moesten examens afleggen over grammatica, filosofie, moraal en de hele theologie. Bovendien moesten ze een twee jaar durende cursus gewijde welsprekendheid volgen.

Pas vanaf 1864 maakte men werk van die voorschriften. Celestinus van Wervik (Daubresse) benoemde voor de leervakken afzonderlijke lectoren en verlengde de studietijd tot zeven jaar. Op het kapittel van 1867 werden voor het eerst twee lectoren aangesteld. De herhaaldelijke pogingen om uit het buitenland lectoren aan te trekken, slaagden eindelijk in 1869. Twee Italiaanse medebroeders stonden tot 1872 in voor de vorming. Een jaar later kwam de opleiding opnieuw in handen van de eigen provincie onder leiding van Piatius van Bergen (kanunnik Jean-Joseph Loiseaux), ingetreden in 1871.

Vóór 1857 spraken de novicen meteen geloften voor het leven uit. Het decreet '*Neminem latet*' van paus Pius IX voerde de tijdelijke geloften in. De jonggeprofesten en de provincie kregen daardoor meer keuzevrijheid. De vorming tot lekenbroeder begon met één jaar noviciaat als derde ordeling gevolgd

door de professie op de regel van de derde orde. Enkele jaren later begon de opleiding tot lekenbroeder met het noviciaat en professie in de eerste orde. In 1876 werd het postulaat van de broeders op twee jaar gebracht.

Aanpassingscrisis

Vanaf 1845 had men gemiddeld zeven kandidaten per jaar. Die toeloop stelde de provincie voor een probleem. Het gevaar bestond dat de kandidaten alle voeling met de traditie zouden verliezen. Daarom begon men vanaf 1873 met de herziening en aanpassing van het oude ceremoniaal uit 1756. Het zou nog duren tot 1910 vooraleer een nieuw gebruikenboek verscheen.

Apostolaat

Traditioneel organiseerde de orde haar werkterrein met een duidelijke voorkeur voor gewone mensen. Men bereikte hen door te preken via volksmissies, aanbiddingsdagen, recollecties, vastensermoenen, triduüms, octaven, het verspreiden van volksdevoties en het biechthoren. Er waren ook activiteiten in de eigen kloosterkerk zoals de dinsdagen ter ere van Sint-Antonius, de Portiuncula-aflaat, de kruisweg en de rozenkrans. Men richtte in Brugge een afdeling van het Koordje van Sint-Franciscus op. In Grave bestond een derde ordeafdeling en in 1851 werd in Brugge een afdeling opgericht. Stilaan ontstonden in de kloosters en later op de parochies derde ordeafdelingen.

Sociale actie

De reactie op de sociale en industriële ontwikkelingen was bij de kapucijnen dezelfde als in de Kerk. Tegenover de nood en de verpaupering moest de christelijke caritas beoefend worden. Een treffend voorbeeld hiervan is het voor- en woonwagenwerk van Celestinus van Wervik (Daubresse) en Constance Teichmann in 1869 in Antwerpen. Onder hun impuls breidde het initiatief zich uit naar Luik, Gent, Brugge, Bergen, Brussel, Namen en Kortrijk. In het begin wilde men het godsdienstig leven bevorderen. Alle aandacht ging naar de doop van volwassenen en kinderen, eerste communie, het sluiten en regulariseren van huwelijken en de kerkelijke begrafenis. Al vlug werd duidelijk dat de materiële en sociale verheffing van deze groep marginalen hun godsdienstig leven mee bepaalden.

Missionering

Het katholiek reveil en de morele en godsdienstige heropbloei werkten wervend. Als gevolg daarvan ontstond het missionair bewustzijn. De missionering was geen prioriteit van de jonge provincie maar was wel aanwezig. Vanaf 1843 vertrokken kapucijnen als missionaris naar Curaçao, Java, Australië, Noord-Amerika, Engels-Indië en Turkije.

Vestiging van de orde in Rijnland-Westfalen

In 1850 werd de custos Bernardinus naar Werne in Westfalen gezonden om er het kloosterleven te herstellen. Toen in 1851 het klooster van Werne canoniek werd opgericht, zond hij vijf kapucijnen uit onze custodie naar daar. Het klooster viel onder de rechtsmacht van de custodie samen met de kloosters in Ottbergen en Mainz. In 1855 werd de Rijnland-Westfaalse custodie opgericht.

Hulp aan de heropleving in Engeland en Ierland

Na 1840 stond het Verenigd Koninkrijk soepeler tegenover de katholieken. Er was druk verkeer tussen en uitwisseling met het Europese vasteland. De kapucijnen werkten mee aan de heropbouw van de Kerk. In 1851 was een Italiaanse kapucijn, benoemd tot missionaris in Canada, naar Engeland afgereisd om er de taal te leren. Hij was van plan om de orde in Engeland te vestigen. Daarom nam hij contact op met zijn oversten in Genua en ome en met de kapucijnen te Brugge. Hij vestigde zich op 25 oktober 1852 in Pantasaph (Wales) met twee Italiaanse kapucijnen, een Tiroler en twee leden uit onze custodie: Serafinus van Brugge (Van Damme) en Linus van Gassel (Joosemanders). In 1853 vestigden de Italiaanse kapucijnen zich in London terwijl Pantasaph onder het bestuur van de custodie kwam. Vanuit Pantasaph stichtte men Chester (1858) en Pontipool (1860). De kapucijnen verleenden bijstand aan de katholieke Ierse mijnwerkers. In 1864 verenigde men alle kloosters van Engeland en Ierland in een eigen custodie. Toen men in 1873 de Engelse provincie oprichtte, bleven de kloosters in Ierland een eigen custodie vormen. In 1882 werd Serafinus van Brugge (Van Damme) benoemd tot commissaris van Ierland. Hij bleef er tot aan zijn dood in 1887.

Opvang van kapucijnen uit andere provincies

Tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 vluchtten Franse kapucijnen naar België. Zij werden hier broederlijk opgevangen. Van 1874 tot 1877, tijdens de Kulturkampf, ving onze provincie Duitse kapucijnen op totdat zij naar Noord-Amerika konden afreizen. In 1877 begonnen vijf kapucijnen, bestemd voor India, aan hun noviciaat in Brugge-Boeverie. Daarna gingen ze naar Rome voor verdere vorming.

OP DE VOORAVOND VAN EEN NIEUWE TIJD: 1882-1914

Splitsing van de provincie

Op het kapittel van 1876 vroeg Honorius (Schoonbeek) van Megen of de geruchten over een mogelijke scheiding van Nederlanders en Belgen klopten. Hij vroeg het in naam van meerdere kapitularen. De aftredende provinciaal, Celestinus van Wervik (Daubresse), antwoordde dat daarvan helemaal geen sprake was. De volgende maanden bleek het idee van een scheiding steeds meer geesten en harten te beroeren. Vlak voor het kapittel van 1879 werd het duidelijk. Twaalf Belgische medebroeders hadden in Rome een verzoek ingediend om meteen de provincie te scheiden. Het verzoek was heel gematigd opgesteld. De toelichting had een andere toon. "Nederlanders en Belgen zijn zeer verschillend van aard en gewoonten. Ook hun taal verschilt sterk. Dikwijls begrijpen de Nederlandse oversten hun Belgische onderdanen niet omdat ze vooral Frans kennen. (...) Hun vrijwillige terugkeer naar hun vaderland zou de vrede en het welzijn van de orde in België sterk ten goede komen". De Nederlanders voelden zich gegriefd. Een grote meerderheid was voor een splitsing maar over de manier waarop liepen de meningen uiteen. De Nederlanders wilden het klooster van Meersel met het noorden van België behouden. Het kapittel van 19 september 1879 liet de machtsverhouding en de koppigheid van de twee blokken zien. In totaal stemden de kapitularen 47 keer. Na dertien stemronden waren de vier definitoren gekozen. Na 34 stemronden was er nog altijd geen provinciaal gekozen. De strijd ging tussen Celestinus en Lambertus van Velp (van Susteren). Niemand behaalde de meerderheid. Ten einde raad schorste de voorzitter het kapittel en bepaalde dat de eerste definitior Lambertus de provincie zou besturen. Op 23 november 1879 besliste het generaal bestuur: "Wij willen dat de provincie in een Nederlandse en een Belgische verdeeld wordt van zodra in Nederland twee nieuwe kloosters gebouwd zijn. De provinciaal en zijn definitoren moeten ervoor zorgen dat dit in de komende jaren gebeurt". Op 3 december 1879 stemden alle kapitularen in hun eigen woonplaats voor een provinciaal en stuurde hun keuze naar Rome. Lambertus werd met absolute meerderheid verkozen.

Men begon meteen met de bouw van een klooster in Tilburg. Op korte termijn een tweede klooster stichten was financieel en emotioneel niet haalbaar. De Nederlanders bleven vasthouden aan het plan om het klooster van Meersel bij de Nederlandse provincie te voegen. De bouw van een vijfde klooster werd dan overbodig. De Belgen wilden alle kloosters in België. De standpunten waren en bleven onverzoenlijk. Op 20 april 1882 werd een besluit van het generaal bestuur bekend gemaakt. Vanaf 12 mei werd de provincie gesplitst volgens de landsgrenzen. De Nederlandse provincie van de Allerheiligste Drievuldigheid werd tot het volgend kapittel bestuurd door Lambertus. De Belgische provincie kreeg opnieuw de oorspronkelijke benaming uit 1587: provincie van de Kruiswonden van Franciscus. Ze moest zo spoedig mogelijk kapittel houden en een nieuw bestuur kiezen. De Nederlandse provincie bestond uit vijf kloosters: Velp, Handel, Slikgat-Terheyden, Tilburg en tot einde 1884 Meersel. De Belgische provincie begon met zes kloosters: Antwerpen, Brussel, Brugge (Clara en Boeverie), Bergen en Edingen. De Nederlandse provincie had 126 en de Belgische 99 geprofeste leden.

De orde wordt bij de tijd gebracht

Het aantal leden steeg elk jaar met acht of negen tot 1910. In 1882 was men begonnen met 99 geprofesten en in 1910 waren er 337. Men richtte nieuwe kloosters op in Verviers in 1894, in Herentals in 1897, in Leuven in 1898, in Izegem in 1900, in Ciney in 1905 en in Aalst in 1908.

In 1884 trad de markante generale minister, Bernardus van Andermatt, op de voorgrond. Hij hervormde de generale curie grondig en centraliseerde de diensten in Rome. Hij begon een communicatieblad voor de hele orde. Hij bezocht alle provincies, moedigde de religieuzen aan en greep desnoods hardhandig in. Hij besteedde vooral veel aandacht aan de hervorming van de studies, de oprichting van kleinseminaries en stimuleerde een voortgezette universitaire opleiding. Voor hem gingen contemplatie en actie samen. Door verwerping van de 'wereld', strenge religieuze tucht, gebedsgeest en apostolaatijver moest de orde zich weer oprichten en zich in de moderne tijd engageren. In zijn vierentwintigjarige beleid bereikte de orde deze doelstellingen. Deze man heeft ook in de Belgische provincie duidelijk sporen achtergelaten.

Een wervend rekruteringsbeleid

Op het generaal kapittel van 1884 moedigde de generale minister de oprichting aan van serafijnse seminaries voor roepingen. Tijdens het provinciaal kapittel van 1885 aanvaardden de Belgische kapucijnen unaniem dat voorstel. Er kwam een serafijnse school in Brugge. Daardoor veranderde het beleid om kandidaten aan te trekken. Het had ook verregaande gevolgen voor de opleiding binnen de orde. Tot dan toe had men eerder passief ingespeeld op de vragen van belangstellenden die men ontmoette in de kloosters of in pastorale omstandigheden: kandidaten voor het noviciaat. Vanaf 1885 werd men veel actiever en richtte men zich tot heel jonge mensen. Deze nieuwe aanpak werkte. De school begon in 1885 met acht leerlingen, na drie jaar waren er al 47 en in 1891 65. Het aantal aanvragen bleef toenemen. In 1897 trok men een nieuw gebouw op met plaats voor 100 leerlingen. Van 1885 tot 1928 nam men 1.005 leerlingen aan van wie er 301 kapucijn werden.

Ook kwalitatief veranderde er wat. De keuze om in te treden in de orde werd op vroege leeftijd verondersteld en bevestigd. Vanaf hun twaalfde jaar werden de jongens bijeengebracht in een internaat. Hun opleiding gebeurde klassikaal. De jonge mensen groeiden samen op in een sfeer door de orde bepaald. Het was een streng en selectief klimaat, in een vast levensritme en met een stevige dosis godsdienstpraktijken en gewoonten. De overgang naar het noviciaat was als het ware de logische voortzetting van de initiële keuze en vooropleiding. Het Serafijns Seminarie was een kweekschool van en voor roepingen en heeft zeven decennia lang, tot 30 juni 1966, gefunctioneerd.

Reorganisatie van de opleiding

Vanaf 1880 propageerde de Kerk het neothomisme als christelijke filosofie. Er ontstond een heropbloei van de kerkelijke studies en de priesteropleiding. Vanuit die achtergrond moet men de hervorming zien die Benvenutus van Sint-Michiels (Lams) op gang bracht toen hij in 1900 tot provinciaal werd gekozen. Meteen begon hij met de bouw van het seminarie voor theologie in Izegem. Hij maakte ook een plan voor het seminarie van filosofie in Aalst dat pas in 1910 uitgevoerd werd. Intussen plaatste men de filosofiestudenten in Brugge (Clara). Benvenutus richtte ook een speciale leergang op voor gewijde welsprekendheid - eerst in Antwerpen (1903), later in Brussel (1907). Tezelfdertijd zorgde hij voor de wetenschappelijke vorming van het lerarenkorps. Vanaf 1897 zond hij jonge kapucijnen naar de Leuvense universiteit. Er kwam een nieuwe indeling van de studie jaren: drie jaar filosofie, vier jaar theologie, een jaar gewijde welsprekendheid. De vorming van de lekenbroeders bleef dezelfde. Het noviciaatklooster waar zowel clerici als lekenbroeders gevormd werden bleef in Edingen.

Pastoraal engagement

Het pastoraal engagement bleef zoals het was. De nadruk lag op devotieel gekleurde oefeningen en op de sacramenten. In de eigen kerken en in de omliggende parochies preekte men op zon- en feestdagen. Daarnaast organiseerde men retraites, bezinningsdagen en volkssmissies. In de kerken kreeg het biechthoren alle aandacht. De heiligenverering was sterk verspreid. Overal ontstonden godvruchtige genootschappen en broederschappen. Ze verspreidden hun eigen heiligenprentjes, brochures en devotieboekjes. Zo ontstond een trouw publiek voor de wekelijkse of maandelijkse oefeningen, gedachtenisvieringen, biddagen, novenen en octaven ter ere van de heiligen. In Meersel-Dreef werd in 1895 een Lourdesgrot gebouwd en een Mariapark aangelegd. In alle kloosterkerken vereerden de gelovigen de heilige Antonius van Padua. Elke dinsdag liepen de kerken vol. De oefeningen van de negen en de dertien dinsdagen voor het feest van de heilige (13 juni) kenden een groot succes. Het Sint-Antoniusbrood (brood of aalmoes voor de armen), ontstaan in Toulon in 1890, vond ingang te Antwerpen in 1893. Het gaf aan de populaire devotie een caritatieve en sociale meerwaarde. In Herentals wijdde men in 1914 de Antoniusgrotten in. In mindere mate werd ook Franciscus vereerd. Vooral de Portiuncula-aflaat kende grote bijval. Toen deze aflaat na 1911 in alle parochiekerken te verdienen was, stierf de Franciscusverering langzaam uit.

De derde orde

Leo XIII herwerkte in 1883 de regel van de derde orde. Toen kwam de belangstelling voor de derde orde op gang. Stilaan veroverde ze haar plaats in het kerkelijk leven, vooral na de nationale congressen in Brussel in 1897 en 1899. De drie franciscaanse orden organiseerden de congressen. Hier gaf men de lijn aan die de derde orde de volgende decennia moest bewandelen. De nadruk lag op de individuele beleving en het ontvluchten van het wereldse. Er waren geen sociale structurele veranderingen. Een gemiste kans. Het aantal derde ordelingen, onder leiding van de kapucijnen, nam tussen 1889 en 1914 sterk toe: van 11.300 in 1889 tot 30.600 in 1914, verdeeld over 342 afdelingen. Vanaf 1890 werden de derde orde activiteiten beter georganiseerd. De algemene leiding bleef in de handen van de provinciaal. Elk klooster kreeg een districtcommissaris. De afdelingen die verbonden waren aan een klooster deden inspanningen om caritatieve en religieuze werken in te richten. Zo wilde men derde ordelingen beschermen tegen de 'kwalen en gevaren' van de moderne samenleving. Via eigen zangkoren en bibliotheken zorgde men voor aangepaste ontspanning. Ook het tijdschrift:

Franciscaanse Standaard / Etendard Franciscaïn droeg vanaf 1894 bij tot verspreiding van de derde orde.

Opening naar nieuwe werkerterreinen

De Schoolstrijd van 1879-1884 en de Sociale Kwestie, met onrustwekkende en antigodsdienstige vormen, maakten de kapucijnen bewust van de nieuwe tijd. De opmars van het socialisme bracht de sociale kwestie bij de leidende katholieken in het middelpunt van de belangstelling. De katholieke kerk en de burgerij ervaarden het socialisme als een aantasting van het establishment en een bedreiging van de godsdienst. Arbeiders sloten zich massaal aan bij de socialistische beweging en bleven uit protest weg uit de kerk. De katholieken beseften dat zij een tegenbeweging op het getouw moesten zetten. De sociale congressen in Mechelen van 1886 tot 1891 wilden een antwoord vinden op deze uitdaging. De sociale kwestie was niet zozeer een probleem van ontkerstening en moreel verval maar vooral van een samenleving in verandering. Er waren katholieke organisaties nodig die de materiële, sociale en politieke rechten van de arbeider moesten behartigen. Alleen zo kon men de massale overgang van de werkende mensen naar het socialisme stuiten. Ook de kapucijnen hadden aandacht voor de maatschappelijke problemen. De jongeren onder hen zetten zich actief in in meer moderne en gespecialiseerde vormen van apostolaat.

Het Schipperswerk

In december 1896 startten de kapucijnen met het schipperswerk in Brugge om het geestelijk welzijn van de binnenschippers en hun familie - later ook van de dokwerkers – te bevorderen. In het begin bestond dit apostolaat uit christelijke lering, bekeringswerk, sermoenen en sacramenten. Spoedig bleek dat de schipperskinderen behoorlijk onderwijs nodig hadden. Er was ook een beter materieel en sociaal welzijn nodig. In april 1908 werd de Vrije Schippersbond gesticht om het lot van de schippers en hun recht te verbeteren. Meteen sloot zich een honderdtal schippers aan als lid van de bond. In 1911 betrok men een eigen schippershuis, waar het bestuur van de bond werd ondergebracht, een kantoor voor bevrachting en een school voor de schipperskinderen. De staat erkende die school in 1913.

Het Werk der Vlamingen

In de negentiende eeuw trokken honderdduizenden Vlamingen naar Wallonië om werk te vinden. Serafinus van Havelange (Parmentier) was in 1908 gardiaan van het klooster in Bergen. Daar kwam hij in contact met Vlamingen en stelde vast dat er voor hen niets was. Bovendien verstonden ze bijna geen Frans en zeker geen Waals. Serafinus wilde iets doen voor hen. Hij ontmoette de Vlaamse Gentil Seynaeve. Serafinus vertelde hem over zijn idee om de Vlamingen in Bergen te helpen, hen iets bij te brengen en een vergaderruimte te geven in het klooster van de kapucijnen. De eerste religieuze bijeenkomst was een groot succes. Het werk was begonnen. De kapucijnen trokken zich tot 1978 het geestelijk en materieel lot aan van de Vlamingen in de streek van Bergen. Zij stimuleerden de mispraktijk door elke zondag en feestdag een Vlaamse mis met preek te verzorgen in hun kerk. Elk jaar werd in de vastentijd een Vlaamse retraite gehouden. Men richtte een Vlaamse bibliotheek op en gaf voordrachten over religieuze en sociale onderwerpen. Er ontstond een Vlaamse toneelkring, een zanggroep en een vrouwengilde. Er kwam een eigen weekblad. De kapucijnen zorgden ook voor beperkte sociale en juridische bijstand en stichtten zieken- en pensioenkas.

Missionair engagement

De jaren 1882-1914 waren ook een keerpunt in de missionering. Niet alleen ontstonden speciale congregaties en het missionair reveil drong door tot bij de oude orden. Voor de Belgische kapucijnen begon aan het einde van de negentiende eeuw een periode van intense missieactiviteit. De invloed van de generaal minister Bernardus van Andermatt was merkbaar. Tot 1884 stuurde de generaal minister missionarissen van alle provincies naar plaatsen waar de noden het hoogst waren. Bernardus streefde ernaar om aan iedere provincie minstens een missiegebied toe te vertrouwen. Die werkwijze kwam de continuïteit van het personeel en de materiële middelen ten goede. Zo vroeg hij in 1885 aan de Belgische provincie om in Brits-Indië een missiegebied te aanvaarden. In januari 1889 vertrokken de eerste missionarissen. Later in 1910 aanvaardde de provincie ook de missie van de Ubangi (Kongo).

In de provincie werd de missieactie en -propaganda georganiseerd. Vanaf 1885 stelde de provinciaal een missieprocurator aan. Hij moest giften voor de missies inzamelen en kanaliseren. Missienaakringen werden door vrouwelijke derde ordelingen opgericht om liturgische gewaden en kledij voor de 'inlanders' te maken. Het derde ordetijdschrift *De Franciscaanse Standaard* nam artikelen op om het missiewerk onder de aandacht te brengen.

DE GROTE OORLOG EN HET INTERBELLUM: 1914-1940

De Grote Oorlog

Na de inval van het Duitse leger op 4 augustus 1914 werd België overrompeld en bezet - op een kleine uithoek aan de IJzer na. Veertig kapucijnen deden dienst in het leger als brancardier of als aalmoezenier. Anderen hielpen de frontsoldaten of de gevluchte landgenoten in eigen land, in Engeland, Frankrijk en Nederland. Ildefons van Roeselare (Peeters) richtte het dagblad 'De Belgische Standaard' op (januari 1915-december 1919). Het redactiebureau in De Panne was een belangrijk centrum voor allerlei maatschappelijke, culturele en liefdadige werken. Verschillende activiteiten ontstonden zoals het kerstgeschenk, leeszalen, toneelgroepen, voordrachten met lichtbeelden, leergangen en kunsttentoon-stellingen. Ildefons zette zich in om alle kapucijnen samen te houden. Hij stuurde een contactblaadje rond, richtte recollecties in en zorgde voor een gemeenschappelijk kas. Hij zorgde er ook voor dat medebroeders de wijdingen ontvingen of naar de missie mochten vertrekken.

Zo goed en kwaad als het ging organiseerde men het kloosterleven in bezet België. Storend waren de opeisingen van (een deel van) de gebouwen. Brugge, Izegem en Aalst dienden als inkwartiering van troepen. In Izegem richtte men Rode Kruisdiensten en lazaretten in. In Verviers werden vluchtelingen opgevangen. De werving en opleiding van de kandidaten voor de orde gingen gewoon door. Vele filosofie- en theologiestudenten verbleven tot eind september 1915 in Nederland. De studenten die in België gebleven waren, voltooiden hun studies in Aalst, Edingen en Izegem.

Ook het apostolaatswerk ging gewoon door. Het kerkbezoek en de sacramentele pastoraal namen zelfs sterk toe. Vele mensen zochten in de Eerste Wereldoorlog geestelijke en morele houvast en troost. Alleen het apostolaat buitenshuis ondervond hinder van de sterk gecontroleerde en beperkte bewegingsvrijheid.

De periode tussen WO I en WO II

De grote depressie beheerste het interbellum. Protectionisme, deflatiepolitiek, grote werkloosheid en aantasting van het inkomen en het ontbreken van sociale voorzieningen maakten mensen machteloos en arm.

Interne expansie

Tussen de beide oorlogen bleef het aantal kapucijnen stijgen. Van 380 in 1918 naar 499 in 1940. Er kwamen vier huizen bij: Doornik in 1920, Ieper in 1923, Lommel (Werkplaatsen) in 1927 en Beernem in 1930. In Leuven kocht men in 1917 de oude kartuizerij. In 1921 richtte men in Doornik een scholasticaat in en in 1927 één in Lommel. In 1932 verhuisden de leerlingen van Brugge naar Aalst. De filosofiestudenten namen hun intrek in Brugge.

Na de oorlog werd het noviciaat in 1920 ontdebeld. De clerici bleven in Edingen terwijl de lekenbroeders naar Aalst verhuisden. Omdat deze scheiding en spreiding niet leidden tot de verhoopte resultaten bracht men ze weer samen. Bovendien kregen de Waalse medebroeders eigen opleidingshuizen: een noviciaat voor lekenbroeders in Verviers (1927), een noviciaat voor clerici in Bergen (1933) en een seminarie voor filosofie in Ciney (1933).

In 1922 richtte men naar Belgisch recht een vereniging zonder winstgevend doel op. Zo kon men voortaan roerende en onroerende goederen in eigendom of vruchtgebruik hebben.

Spanning tussen apostolaat en overgeleverde levenswijze

Na de Grote Oorlog was er een groeiende spanning tussen activiteit in het apostolaat en de overgeleverde kloosterlijke levenswijze. De nieuwe vormen van apostolaat stuitte op de weerbarstigheid van de traditionele levenswijze. Het leven van de kapucijnen werd nog altijd bepaald door een strak uursschema. Het uurrooster, heel belangrijk voor de reguliere observantie, liet bijna geen ruimte voor nieuwe en buitengewone werkzaamheden. Nieuwe vormen van apostolaat waren maar mogelijk als allerlei uitzonderingen en vrijheden werden toegestaan. Een aantal medebroeders, zeker de oversten, beschouwden die uitzonderingen en afwijkingen van het dagschema als tekenen van verval en achteruitgang van het religieuze leven.

De reactie op deze activiteitsdrang en vermeende misbruiken was scherp. Men voerde een ascetische, devotionele en contemplatieve reformatie door. Deze hervorming speelde in op de algemene tendens naar verinnerlijking van het religieus leven. Men gaf de voorkeur aan beschouwing en mystiek boven apostolaat. De uitgesproken leider van die beweging was de novicemeester Donatus van Welle (Wynant). Een deel van de kapucijnen plooiden op zichzelf terug en greep naar het houvast van de vertrouwde kloosterlijke geborgenheid. Een streng observantisme was het gevolg. Op deze ascetische beweging ontstond een tegenbeweging. Het was een reactie tegen de te sterke nadruk op het contemplatief aspect van het kapucijnenleven.

Traditionele werkzaamheden

De traditionele werkzaamheden en de gewone diensten in eigen kerken bleef intens en op peil. De volksmissie bereikten een hoogtepunt en de volksmissionarissen hadden veel aanzien. In de jaren 1920 preekten ze jaarlijks twintig tot veertig missies, en vijftig tot vijfenzeventig in de jaren 1930. Ook de Heilige Hartbonden, gericht op het maandelijks biechten en communiceren, kregen veel aandacht.

Parochies

Op aandringen van kardinaal Mercier bij de generale en provinciale oversten werd de kloosterkerk in Brussel in 1912 de eerste parochiekerk in heel de orde. Daarna volgden de overname van een parochie in een arbeidersbuurt in Doornik in 1920 en een parochie in Lommel (Werkplaatsen) in 1926. Daar

organiseerde men het parochieleven met catechese, scholen, patronage, jeugdbewegingen en allerlei christelijke bewegingen.

Derde orde

De herdenkingsfeesten bij het 700-jarig bestaan van de Derde Orde in 1921 waren de start voor een heropleving. Na de halvering van het ledenaantal tijdens de oorlog nam het aantal leden en afdelingen opnieuw toe. In 1914 waren er 344 afdelingen waarvan er 194 overbleven in 1918. Het ledenaantal was van 30.600 op 15.010 teruggevallen. In 1932 waren er weer 338 afdelingen met 26.485 leden. Daarmee was wel het hoogtepunt bereikt. Men richtte ook afdelingen voor parochiepriesters op in Izegem in 1920, in Herentals in 1921, in Antwerpen in 1924 en in Brugge in 1924. Voor die priesters Derde Orde-lingen stichtte men in 1920 het tijdschrift Priesterblad.

Op provinciaal vlak kreeg de Derde Orde een aangepaste structuur. Chrysostomus van Kalmthout (Van Gool) richtte in 1922 het provinciaal commissariaat op en benoemde een Vlaamse en Waalse provinciale commissaris. Zij waren alleen aan de provinciaal verantwoording verschuldigd. Hij richtte ook een secretariaat op voor de Derde Orde in Herentals en in Bergen. Men bracht er zowel de redactie, de uitgeverij, het archief, de centrale bibliotheek en een dienstencentrale onder. In 1925 verhuisde het Vlaamse secretariaat van Herentals naar Antwerpen en in 1946 naar Brugge. Aan het doelstelling van de Derde Orde raakte men niet. De geest en inhoud lagen in de lijn van de negentiende-eeuwse bepalingen. De Derde Orde bleef een school van christelijk leven waar de persoonlijke godsdienstbeleving centraal stond, aangevuld met sociale en caritatieve werkzaamheden.

Sociale inzet

Het observantisme in de provincie perkte het aandeel aan sociale initiatieven sterk in. Het Werk der Vlamingen en het Werk der Foorreizigers bleven wel functioneren maar de activiteiten evolueerden niet echt. Men legde zich vooral toe op godsdienstige begeleiding, materiële belangen en sociaal-culturele activiteiten.

Het Werk voor de Schippers had dankzij de inzet van Tillo van Izegem (Werbrouck) veel uitstraling. In 1929 kon hij een wet op de schoolplicht voor schipperskinderen door het parlement laten goedkeuren. In hetzelfde jaar opende hij het eerste internaat voor deze kinderen in Brugge. Ook in Antwerpen behartigden kapucijnen het werk.

Valeer van Geel (Claes) nam talrijke sociale initiatieven. Hij richtte syndicaten op, vak- en studiebonden, zang- en toneelverenigingen voor de arbeiders en de jeugd. Hij opende een coöperatieve winkel en lanceerde het weekblad Nieuwe Tijd. Door zijn sociaal engagement sloot hij zich aan bij de katholieke christendemocraten. Hij werd privésecretaris van Frans Van Cauwelaert (1922) en secretaris van de Katholieke Vlaamse Landsbond (1923). Zo geraakte hij betrokken bij de woelige sociale en maatschappelijke strijd van de jaren twintig en bij de bitsige disputen met de Vlaamse nationalisten. Vanaf 1925 probeerden de oversten hem in zijn activiteiten te beknotten. In 1929 volgde het verbod om zich nog bezig te houden met politiek.

Gustaaf van Brugge (Van Acker) richtte in 1913 in Verviers het eerste christelijk syndicaat voor wevers op. Daarop volgde de stichting van een werkbeurs, een christelijke mutualiteit en een christelijke vak- en volkssecretariaat.

De sociale betrokkenheid van de kapucijnen richtte zich op de christelijke sociale beweging en de katholieke jeugdactie, vooral in de eigen parochies. Zo richtte Melchior van Herentals (Verpoorten) op

de parochie van de kapucijnen in 1914 een scoutsgroep op. In 1917 begon hij met de eerste Belgische Girls-Guides-groep.

Uitbouw van de missionering overzee

Tijdens het interbellum vertrokken 96 medebroeders naar de missie: 40 naar Punjab, 53 naar Ubangi. In diezelfde periode waren er 51 overleden of teruggekeerd: 33 uit Punjab en 18 uit Ubangi. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog telde de provincie 96 missionarissen: 45 in Punjab en 51 in Ubangi.

De Eerste Wereldoorlog had ook in Punjab nationale gevoelens wakker geschud. Men keerde zich tegen alles wat Engels en Europees was. Het maakte de missionering niet gemakkelijker. Toch groeide het missiewerk uit tot een plaatselijke kerkgemeenschap. Op 17 december 1936 richtte men de apostolische prefectuur van Multan op die men toevertrouwde aan de dominicanen. De groei van de plaatselijke kerk in een bisdom dat vijf keer de oppervlakte van België had maakte dit nodig.

In Congo zwermden de missionarissen vanuit hun centrale post Banzystad (Mobayi-Mbongo) stilaan uit over Ubangi. Zo ontstonden verbindingswegen en nieuwe posten. Stilaan groeide het aantal christenen en kreeg een christelijke gemeenschap vorm. In 1934 telde men 30.000 gedoopten en 380 catechisten. De apostolische prefectuur werd op 28 januari 1935 tot vicariaat verheven.

In 1927 vroeg het generaal bestuur om in Canada de pastorale zorg op te nemen voor de 7.000 Vlaamse en Nederlandse immigranten. Vanuit Blenheim, waar ze op 14 september 1927 aankwamen, begonnen zij hun werk - aanvankelijk voor de Nederlandstaligen maar nadien ook voor andere immigranten. In 1938 was de custodie van Centraal-Canada een feit.

HET KERENDE TIJ: 1940-1960

Tijdens WOII verleende men materiële hulp, geestelijke bemoediging en bijstand. Rantsoenering, inkwartiering, opvang van vluchtelingen, opeisingen van lokalen... maakten deel uit van het dagelijks leven. Het einde van de oorlog was niet het einde van de nood. Veel Vlaamse kapucijnen trokken zich het lot aan van talloze kleine mensen die soms bijzonder hard en onbillijk door de repressie werden getroffen. Anderen namen de vooroorlogse draad weer op. Bleef alles aanvankelijk bij het vertrouwde patroon, stilaan kwam men in een stroomversnelling.

Nieuwe stichtingen en ledenaantal

In 1943, in volle oorlogstijd, werd een stichting voorbereid in Pepinster. Na de oorlog bouwde men in 1947 nog een klooster in Boom en het provinciaal in Antwerpen (1955). Het ledenaantal bereikte zijn hoogtepunt in 1944 met 510 kapucijnen.

De Waalse kwestie

Aan de splitsing van de Belgische provincie in 1958 in een Vlaamse en Waalse ging een lange periode vooraf. De eerste tekenen van ongenoegen kwamen naar boven tijdens oorlog. Waalse medebroeders weigerden aan de bijeenkomsten in De Panne deel te nemen omdat de voertaal Nederlands was. Na de oorlog kwam men tegemoet aan veel bezwaren: de oprichting van een scholasticaat in Doornik, een noviciaat in Bergen en een seminarie voor filosofie in Ciney. Bij de oprichting van een commissariaat voor de Derde Orde in 1922 werd een provinciale commissaris aangesteld voor Wallonië met een eigen

secretariaat in Bergen. Van de 170 Franssprekende kapucijnen werd bijna niemand in een Vlaams klooster geplaatst. In het provinciebestuur was er telkens een Waalse definator en twee Walen werden tot provinciaal gekozen. Na herhaaldelijk aandringen van de Waalse medebroeders splitste men op 4 juli 1958 de Belgische provincie. De Waalse custodie ging een eigen weg met de kloosters Ciney, Bergen, Doornik, Verviers en Pepinster. Het klooster van Edingen bleef, in tegenstelling tot 1616, tot de Vlaamse provincie behoren. Bij de splitsing waren er 432 Vlamingen en 52 Walen.

Oude wijn in nieuwe zakken

Activiteiten die tijdens de oorlog in verzwakte vorm bleven bestaan, kwamen opnieuw in het volle daglicht. Stilaan verminderden allerlei vormen van predicatie. In 1947 waren er 309 aanbiddingsdagen, in 1960 nog 170. Retraites voor religieuzen verminderden van 146 naar 68 en die voor leken van 188 naar 115. De vastensermoenen gingen van 88 naar 40. Het aantal volksmissionarissen van 109 naar 80.

De Derde Orde die in 1940 nog uit 341 afdelingen en 21.000 leden bestond, was in 1960 herleid tot 116 afdelingen met 6.400 leden. De provinciale commissaris, Adhemar van Antwerpen (Maes), streefde naar verjonging, modernisering en verdieping binnen de bestaande structuren. Hij probeerde iets te doen aan de ontmoediging bij de afdelingen en bij de bestuurders. Hij wees op de waarde van de franciscaanse spiritualiteit voor de Kerk en de wereld. De vorming van kerngroepen en speciale afdelingen voor jonggehuwden werden aanbevolen. De taak van de leken kwam meer op de voorgrond. Derde Ordelingen moesten bewust zijn van hun eigen verantwoordelijkheid. In enkele kloosters kwam er een jeugdafdeling van de Derde Orde (JADO). Hier en daar werden groepen Zonnemeisjes en Zonneknappen opgericht.

De tekenen van de tijd

In de naoorlogse periode veranderde de samenleving snel. De economische groei, de opkomst van de welvaartstaat en de consumptiemaatschappij, de groeiende greep van de techniek, de mondialisering en de democratisering van het onderwijs waren belangrijke ontwikkelingen. Zij gingen enigszins voorbij aan de statisch georganiseerde Kerk en de kapucijnenorde maar hadden wel invloed.

Er kwamen fietsen en auto's. Geld gebruiken werd gewoon. Men rookte op de kamers. Men las tijdschriften en kranten en de bibliotheken werden aangevuld met boeken. Nieuwe ideeën en kritische opvattingen vonden hun weg. Vanaf 1955 drongen de vernieuwing, het kritisch onderzoek en de experimenten de kloosters binnen. Het waren positieve waarden geworden in de rest van de samenleving.

Geruisloos viel het kerkvolk af. De orde verloor haar functie in de maatschappij en er waren minder roepingen. Niettemin werkte men veel en hard. Vlaamse kapucijnen stonden aan de wieg van initiatieven zoals Katholieke Eenheid, het Brugse Europacollege, de Sobrietasbeweging, de oprichting van een syndicaat voor foorreizigers, georganiseerde gezinshulp en vernieuwde vormen van jeugdwerk, pastoraal onder Italiaanse emigranten. De provincie gaf iedereen voldoende ruimte. Toch beschouwde ze dat niet als haar eigen werk en rol.

De missies

In deze periode werden 63 missionarissen uitgezonden van wie 28 naar Pakistan en 35 naar Ubangi. Vijfenvijftig overleden of keerden definitief terug: 29 uit Pakistan en 26 uit Ubangi. Begin 1960 waren er 104 missionarissen: 44 in Pakistan en 60 in Kongo.

WOII vertraagde de ontwikkeling in Pakistan. In 1947 kwam er een eind aan het koloniaal bewind. Brits-Indië werd opgesplitst in een hindoe- en een moslimstaat. Het bisdom Lahore werd in tweeën gesplitst. De kapucijnen verlieten India en gingen naar Pakistan. Het missiegebied was maar een tiende van het oorspronkelijke gebied. Voor de christenen van Pakistan waren het harde tijden. Zij verloren hun werk op de boerderijen omdat ze plaats moesten maken voor de moslimvluchtelingen uit India.

In de Congo-missie bouwde men voort op wat men begonnen was. Veel tijd en aandacht ging naar de opleiding van de plaatselijke catechisten en onderwijzers. Het lager onderwijs kwam overal van de grond en men nam veel initiatieven voor secundair onderwijs. In 1923 richtte men een kleinseminarie op om de Congolese clerus vorming te geven. Door de groei van het aantal gedoopten deed men vanaf 1952 beroep op Italiaanse kapucijnen, die de helft van het missiegebied voor hun rekening namen. In 1959 werd het apostolisch vicariaat tot bisdom verheven met Molegbe als bisschopszetel.

In Canada namen de Vlaamse kapucijnen de zorg op zich van verschillende landelijke parochies. Ze preekten ook parochiemissies, bezochten immigranten en waren aan de slag als aalmoezeniers in gevangenissen en hospitalen. Vanaf 1950 nam de Europese emigratiegolf sterk af en integreerden de Nederlandstaligen zich snel in de Canadese samenleving. De kapucijnen volgden de evolutie. Vanaf 1950 traden ook meer Canadezen in in de custodie.

DE GROTE OMMEKEER 1960-1979

Met de aankondiging van het tweede Vaticaans Concilie in 1959 kwam de ommekeer. Lang gekoesterde verlangens en onderdrukte kritieken kwamen omhoog. Men verwachtte dat de Kerk in dialoog zou gaan met de snel veranderde wereld en aandacht zou hebben voor de noden van de mens en samenleving. Men sprak en schreef over een overgang van massakerk naar een conglomeraat van lokale gemeenschappen. Van hol geworden rituelen naar spontane uitingen van religiositeit. Van veroverende missionering naar hulp aan bevrijding, rechtvaardigheid en vrede. Van onaantastbaar leergezag naar tastend zoeken in geloof. Van dominerend besturen naar dialoog. Van gesloten maatschappij naar een feilbare gemeenschap. Ook voor de kapucijnen waren die jaren zestig en zeventig een periode van veranderen, aanpassen, vernieuwen en experimenteren. Het was ook een periode van herbronning van het religieuze leven.

De weg van de vernieuwing

Het Concilie vroeg aan alle religieuze instituten om zich te bezinnen over hun oorsprong en de tekenen van de tijd. De bezinning in de kapucijnenorde begon in 1966. In dat jaar bereidde een commissie, waarvan ook Vlaamse kapucijnen deel uitmaakten, een eerste tekst van de nieuwe constituties voor. Het generaal kapittel van 1968 keurde de tekst ad experimentum goed. Na aanpassingen verscheen in 1975 een nieuwe versie die in 1982 werd aangenomen en in 1989 werd goedgekeurd.

Het eenvormige kapucijnenleven veranderde zowel uiterlijk als innerlijk. De kroon werd afgeschaft, het burgerpak verving de pij, de baard werd facultatief, discipline, de kloosternaam en blote voeten verdwenen. Het kapucijnenleven werd een pluriforme levenswijze. Een gemeenschappelijke visie vond men belangrijk maar individuele beleving en vrijheid in de vormgeving waren even belangrijk. Na een periode van verwarring, ontgoocheling en van verwachting en hoop bereikte men een evenwicht. Men ondervond dat er geen eisen gesteld werden die de eigen krachten te boven gingen.

Slinkend ledenaantal

Na de oprichting van de Waalse custodie in 1958 begon de Vlaamse provincie met 432 leden. In 1970 waren er nog 362 en in 1979 nog 281: een vermindering met 151 leden. Samen met de veroudering en de vergrijzing van het ledenbestand bracht dit een nieuwe situatie teweeg.

Aanpassing van de opleiding

Het kleiner aantal roepingen en de publieke afkeer van de opleiding in kleinseminaries hadden zijn weerslag op onze colleges. Lommel werd opgegeven in 1963 en Aalst in 1966. Rekruteren werd moeilijker. Een roepingenraad werd opgericht om medebroeders bewust te maken van hun verantwoordelijkheid.

Het noviciaat dat zich sinds 1850 in Edingen bevond, verhuisde in 1966 naar Brugge (Clara). Het jaar nadien sloten de studiehuisen in Brugge en in Izegem. De studenten verhuisden naar Leuven om lessen te volgen aan het pas opgerichte Centrum voor Kerkelijke Studies (CKS). In 1972 had de Vlaamse provincie geen kandidaten, novicen of studenten: een dieptepunt in de geschiedenis van de provincie.

In 1974 boden zich acht kandidaten aan. Opnieuw stelde zich de vraag naar een aangepaste begeleiding en een geschikte fraterniteit. Het Leuvense klooster werd kandidaatencentrum, noviciaatshuis en studiehuis.

Woon- en huizenbeleid

De vermindering van het ledenaantal, de reorganisatie van de opleiding en vorming, leegstand en onderhoudskosten van gebouwen, nieuwe samenlevingsvormen, nuttig gebruik van bestaande gebouwen...: ze speelden allemaal mee in het afstoten, aankopen, aanpassen, restaureren en verbouwen van gebouwen en leefruimten. Men verkocht Brugge (Clara) (1969), Ryckvelde (1973) en Lommel (1974). Men verbouwde het Sint-Franciscushuis in Brugge tot Studentencentrum (1967) en breidde de Schippersschool uit (1975). Men stelde het seminarie in Izegem ter beschikking van de jeugdwerken (1968) en de Missieprocurer in Antwerpen voor buurtwerking (1979).

Apostolaat

Traditionele werkzaamheden zoals novenen, octaven, volksmissies en bonden werden tot marginale vormen herleid. Opvallend in deze periode was het aanvaarden van allerlei bezoldigd werk in het onderwijs en parochieverband. Dertig kapucijnen werden godsdienstleraar, twintig kwamen terecht in de parochiezielzorg. Men richtte parochies op in Ieper (1958), Herentals (1965), Aalst (1968) en Meersel-Dreef (1968). Men nam al dan niet betaald werk aan: pastoraal onder de Spanjaarden, wijkapostolaat, werk der daklozen, aalmoezenier van gevangenen, hulpdiensten, bejaarden, ziekenhuizen en pedagogisch werk in instellingen. Dankzij die vaste inkomens werden de fraterniteiten meer leefbaar. In 1971 schafte men de bedelronde af.

Vanaf 1960 zoekt men, in een poging om de Derde Orde nieuw leven in te blazen, naar nieuwe formules. Met weinig succes. In 1967 waren er nog 47 afdelingen en 3000 leden van wie er 500 regelmatig de vergaderingen bijwoonden. In 1967 vertrouwde men het bestuur en de werking toe aan leken. In de afdelingen werden gezinsgroepen, leefgroepen, bijbelkringen opgericht. Deze vernieuwingen kenden geen succes. De meeste afdelingen bleven wat ze waren en leidden een kwijnend bestaan. Kapucijn Bernulf Stoffels, die zich jarenlang had ingezet om de Derde Orde nieuw

leven in te blazen, startte in 1968 Framino-groepen. Met zijn overlijden in 1970 verloor dit initiatief haar kracht en inspiratie.

Het tijdschrift *Franciscaanse Standaard* werd vanaf 1969 *Mee met het volk*. Een jaar later werd het opgeheven en vervangen door een driemaandelijks contactblad *Handdruk*. Langzaam werd dit contactblad een vaste waarde.

Overgang van missie naar jonge kerk

De jaren zestig betekenden ook voor de missies een ommekeer. De dekolonisatie was voltooid. De Derde Wereldlanden wilden hun verworven vrijheid omzetten in autonomie, culturele eigenheid en politieke zelfstandigheid. In dat klimaat was het een anachronisme om nog langer van missiegebieden te spreken. Het overplanten van het christendom vanuit Europa kon niet meer. Stilaan groeide een landeigen kerk. Niet zonder pijn voltrok deze evolutie zich ook in de missies van de Vlaamse kapucijnen.

De bisdommen, geleid door eigen mensen, gingen een eigen weg met andere prioriteiten en accenten, maatschappelijke en culturele gevoeligheden. Het aantal missionarissen liep terug. Tot 1978 stuurde de provincie nog 31 missionarissen uit, maar 79 keerden terug. Eind 1978 waren er nog 58 missionarissen onder wie 28 in Pakistan en 30 in Congo. De onafhankelijkheid van Congo in 1960, de rebellie in 1964 met de moord op drie kapucijnen in 1965, de nationalisatie van het onderwijs in 1973 lieten diepe sporen na in het missiewerk in Congo.

De ontwikkelingslanden konden ook beroep doen op ontwikkelingswerkers en projecten indien bij allerlei organisaties. In Pakistan waren er huizenprojecten die duizenden mensen onttrokken aan een feodaal systeem en hen zelfstandiger maakten. Het hospitaal in Sialkot werd een volwaardige instelling met gekwalificeerd personeel. In Congo was er een Centrum voor Integrale Dorpsontwikkeling (CDI) dat zich richtte op landbouw, geneeskunde, drinkwaterputten, veeteelt, wegenonderhoud, bewustmaking en commercialisering van landbouwproducten.

Van 1962 tot 1982 was overal in Vlaanderen een tentoonstelling te zien met oosterse kunstvoorwerpen ten voordele van het missie- en ontwikkelingswerk.

DE TOEKOMST: 1980-2000

Ledenaantal en vergrijzing

Het ledenaantal bleef afnemen. In 1980 waren er 275 leden. Na de oprichting van de provincie van Centraal-Canada in 1986 had de Vlaamse Provincie 214 geprofesten. Na de oprichting van de vice-provincie generaal van Zaïre op 1 mei 1994 bleven 159 medebroeders lid van de Vlaamse Provincie. Begin 2001 behoorden 141 kapucijnen tot de provincie: 100 in Vlaanderen, 39 in Pakistan en 2 in Congo.

Versterking van de structuur

De vergrijzing en verzwakking van de provincie deed de behoefte ontstaan aan meer structurele vastheid. Het provinciaal bestuur organiseerde de dienstverlening aan de plaatselijke gemeenschappen. Men legde prioriteiten vast voor het groot onderhoud van de huizen. De 'pretiosa et curiosa' werden geïnventariseerd. Men moderniseerde het provinciaal archief in Antwerpen en de provinciale bibliotheek in Leuven. Allerlei commissies, werkgroepen en raden brachten een nieuwe dynamiek tot

stand waardoor inspraak in het beleid mogelijk bleef. Medebroeders bleven aandacht hebben voor de kernwaarden van het kapucijnenleven, voor de betrokkenheid op de wereld en voor de uitdagingen van de toekomst.

Inleidende en permanente vorming

Na de orderaad over de vorming in 1981 formuleerde men beleidsopties die overeenstemden met de nieuwe constituties. De commissie 'Oriëntatie Franciscaans Leven' moest de interesse voor het franciscaans evangelisch leven wekken en versterken. Het noviciaat werd samen met andere provincies georganiseerd. In 1984 werden de postulanten naar Génilac bij Lyon gezonden. In 1987 startte een gezamenlijke tweejarige vorming van Vlaamse en Nederlandse kapucijnen, minderbroeders en conventuelen.

De provinciedag, die men twee keer per jaar organiseerde, was belangrijk voor de permanente vorming. In 1977 waren deze dagen een gespreksforum en inspraakorgaan. Vanaf 1982 organiseerde de vormingsraad ze als vormingsdagen. In 1985 hield men ook regionale bijeenkomsten.

Apostolaat, afbouw en opbouw

De kapucijnen probeerden de diensten te verzekeren die ze op zich hadden genomen bij zigeuners, rondtrekkenden en binnenschippers, in parochies, ziekenhuizen en verzorgingsinstellingen, in buurtwerk of in de vierde wereld. Vrijgekomen plaatsen werden niet meer opgevuld en leidende of bestuurlijke functies werden doorgegeven of zelfs afgegeven.

De kapucijnen stonden altijd dicht bij het volk en hun voorkeur ging naar armen en mensen in de marge van de samenleving. Op aanbeveling van de kapittels kregen gebouwen en gronden vanaf 1973 een sociale bestemming. Deze lijn volgde men bij de verkoop van huizen en gronden in Lommel, Brussel, Gent, Boom, Herentals, Aalst en Brugge. Elders werd een deel van de gebouwen ter beschikking gesteld. Dat gebeurde in Antwerpen (Pax Christi, Bouworde en Buurtwerking Kauwenberg), Aalst (lagere school en een peda voor studenten), in Brugge (Schipperswerk), Meersel-Dreef (Elegast), Izegem (Pandje), Leuven (Centrum voor Integrale dorpsontwikkeling). Men stond een deel van het klooster van Edingen in 1997 af voor een memoriaal van de kapucijnen. Het overblijvende deel werd verkocht. In 2000 verliet de laatste aalmoezenier Beernem.

Toch is er niet alleen afbouw en afstoten van werken en patrimonium. De kapucijnen bleven vitaal om zo getuigend mogelijk aanwezig te blijven. Vanuit het klooster in Brussel ontstond in 1977 een daklozenopvang, de voorloper van Poverello in 1983. In 1982 richtte men 't Huizeke op met activiteiten voor de buurtbewoners. Daarnaast kwam er een woonproject voor mensen die zich opnieuw wilden integreren in de samenleving. In Izegem kreeg het grote kloostercomplex een nieuwe bestemming. In 1983 startte het Pandje, een tehuis voor zorgbehoevende en demente bejaarden; in 1984 de Harp, een franciscaans vormings- en bezinningscentrum; in 1986 de Vierstee, een vorm van beschut wonen en in 1991 de Lochting, een sociale werkplaats.

In Herentals begon men in 1991 met de bouw van een nieuw huis voor bejaarde medebroeders. Ook een ouder wordende fraterniteit kan getuigenis afleggen van broederschap en dienstbaarheid aan de mensen door grote gastvrijheid.

Solidariteit met de Derde Wereld

Pakistan werd in 1985 een vice-provincie en Congo werd in 1994 een generale vice-provincie. De hulp van de provincie ging voortaan naar de vorming en de uitbouw van de kapucijnenorde in de jonge kerken. De werking van het missiesecretariaat werd zo aangepast.

Franciscaanse Samenwerking

De samenwerking tussen de takken van de franciscaanse familie werd steeds concreter. Sinds 1974 komen de besturen van de Vlaamse en Nederlandse kapucijnen tweemaal per jaar samen. Vanaf 1987 is er overleg tussen alle provinciaals uit Vlaanderen en Nederland. In 1963 ontstond bij de zusters franciscanessen de Franciscaanse Samenwerking. In 1969 breidde deze samenwerking zich uit naar heel de franciscaanse familie.

Van de Derde Orde bleven in 1978 alleen nog de afdelingen in Aalst, Antwerpen, Brugge, Izegem en Leuven over. Jonge mensen waren er niet. Met de nieuwe regel van paus Paulus VI uit 1978 eindigde de betutteling door de eerste orde. De Franciscaanse Lekenorde kreeg een eigen plaats in de franciscaanse familie. Het duurde tot 1985 vooraleer de leken een eigen bestuur oprichten. Voortaan bestuurt de eerste orde niet langer maar verleent ze alleen nog assistentie. Naast de lekenorde ontstonden enkele groepen onder de naam Franciscaanse levensverdieping.

Besluit

De Vlaamse provincie is fysiek minder weerbaar en verliest psychische en intellectuele kracht, maar ook sociale waarde en status, reproductievermogen, relaties. Wat is er wél nog mogelijk? Hoe kan de Vlaamse provincie nog op waardige en zinvolle wijze leven als groep?

Als antwoord op die vragen benadrukt de Vlaamse provincie het idee van broederschap. De herwaardering van de franciscaanse broederschap is een noodzakelijk en blijvend bindmiddel in de vele leefmodellen en pastorale en sociale engagementen. Men besteedt aandacht aan de groepssamenhang, aan de realiteit van haar zwakke en sterke kanten. Men bouwt als groep een nieuwe identiteit op.

Van binnenuit gaan we op zoek naar de getuigende waarde van ons leven. We geven voorrang aan het leven zelf. We zorgen er voor dat de fraterniteiten plaatsen van broederlijk en geestelijk leven blijven. Zonder macht en met weinig zichtbare invloed graven we dieper naar de bronnen van onze eigen spiritualiteit en traditie.

Nu er niet veel grote werken en projecten overblijven, kijken we naar wat we wél nog hebben: een spiritualiteit die de eeuwen trotseert en die we in nieuwe omstandigheden moeten beleven. Een broederlijk samenleven in biddende, gastvrije en dienstbare fraterniteiten die betrokken zijn op alles wat medemensen meemaken en beweegt. Onze identiteit, werkkracht en overlevingskansen hangen samen met de evangelische en franciscaanse bewogenheid waarmee we in het leven staan. Of om het met Franciscus te zeggen: "Broeders, laat ons beginnen want we hebben nog niet veel gedaan".